

Safahat'ta "Yürüme"nin İşlevleri

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET AKGÜL*

Öz

Bu makale, Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat*'ında dikkat çeken yürüme ameliyesinin şiirde ne gibi bir işlevle kullanıldığını tespit etmeye çalışmaktadır. *Safahat*'ı parça parça okuyan bir okur, Âkif şiirinde, bir devinimin ve bu devinim içinde de yürümenin dikkat çeken bir öge olduğunu fark edecektir. *Safahat* teknil okunduğunda ise yürüme ameliyesinin yoğunluğu daha bariz bir biçimde ortaya çıkar. Günlük hayatında yürümeyi çok seven ve çokça yürüyen Mehmet Âkif, şiirlerini meydana getirirken yürümeyi de şiir oluşum sürecine katar. O yürüme eylemini özellikle manzum hikâye türündeki şiirlerinde yer verir. Yürüme merkezli bir *Safahat* okumasında, yürümenin Âkif tarafından çokça kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte onun şiirinde yürüme eylemi üç işlevle yer almaktadır: 1) Âkif, tahkiyeli metinlerinde yürüme ameliyesini, şiirine bir girizgâh mahiyetiyle ve tek parça uzun manzumelerindeki farklı bölümlerin başında yine aynı işlevle kullanır. 2) Âkif uzun manzumelerinde farklı konulara değinir. Farklı konular arasında geçiş yaparken yürüme bahsini veya bilfiil yürümenin kendisini şiirine dâhil eder ve yürüme ameliyesini bu işlevde kullanır. 3) Âkif şiirlerinde aydın bir nazarla fertlere, topluma, döneminin tarihî ve siyasî meselelerine, bireysel acılara yer vermektedir. Yürüme ameliyesi bu hususta kendisine bir gözlemleme fırsatı sunmakta ve Âkif'in şiirinde bu işlevde kullanılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, yürüme ameliyesi, şiir, biyografi

FUNCTIONS OF WALKING IN SAFAHAT

Abstract

This article tries to determine what kind of function the walking action, which draws attention in Mehmet Âkif Ersoy's *Safahat*, is used in the poem. A reader who reads *Safahat* part by part will realize that a movement in Âkif's poem and walking in this movement is a remarkable element. When *Safahat* is read as a whole, the intensity of the walking action emerges more clearly. Mehmet Âkif, who loves to walk and walks a lot in his daily life, as we will see shortly, includes walking in the process of creating poetry while writing his poems. He uses the act of walking especially in narrative in verse. In a reading of *Safahat* centered on the act of walking, it is seen that walking is used a lot by Âkif. And in his poetry, the act of walking is used in three functions: 1) Âkif uses the act of walking in his narrative texts as an introduction to his poetry and with the same function at the beginning of different sections in his one-piece long poems. 2) Âkif mentions on different subjects in his long poems. While transitioning between different subjects, he includes the topic of walking or actually walking itself in his poetry and uses the act of walking in this function. 3) In his poems, Âkif refers individuals, society, historical and political issues of his period, and individual pains with an intellectual view. The act of walking offers him an opportunity to observe on this topics and is used in this function in Âkif's poetry.

Keywords: Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, walking action, poem, biography

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmet.akgul@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2700-4541.

GİRİŞ

Sezai Karakoç, *Mehmet Âkif* adlı eserinde Âkif'in şiiri için şöyle der: "Türk Edebiyatında, Âkif kadar, hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş şair yoktur." (2013, s. 37). Hayatın en belirgin hususiyeti ise bir devinim içinde olmasıdır. İnsanın da yine en temel hareketlerinden biri yürümektir. Âkif'le çokça vakit geçiren ve onun dostu olan Mithat Cemal Kuntay *Mehmet Âkif (Hayatı-Seciyesi-Sanatı)* adlı biyografisinde, Âkif'in çokça yürüdüğünü, yürümeyi sevdiğini ifade eder. Hatta öyleki Kuntay, Âkif ile dostluklarının bile yürümeyle başladığını söyler: "Birkaç gün sonra ona Koca Reşit Paşa'nın önünde rastladım. Selamlaştık. Artık yan yana yürüyorduk, artık benimle konuşmaya mahkûmdu." (2012, s. 16). Kuntay, Âkif'in oldukça az ama öz konuşmasından etkilenir. Onun verdiği cevaplar onu her defasında şaşırtır ve onların bu yürüyüşten ayrılmaları Kuntay'ın ondan etkilenmesine mutabık düşer bir şekildedir: "O birdenbire sustu, beni de susturan acayip bir sükût! Yürüdük, yürüdük, bir türlü konuşamıyorduk. Birdenbire lakırdısız bir selam ile benden ayrıldı." (2012, s. 19). Mithat Cemal Kuntay'ın zikrolunan biyografik eserinde Kuntay ile Âkif'in çokça yürüdüklerine şahit oluruz. Kuntay'ın onunla alakalı hatıraları daha çok yürürken gerçekleşir. Kuntay sözü edilen eserinde Âkif'ten aldığı şiir parçaları haricinde otuz yedi kez yürümek fiilini kullanır ve bu fiillerin çoğunu 'yürüyoruz, yürüdük' şeklinde yazar. Mithat Cemal Kuntay, Âkif'in günde bazen on iki saat yürüyebildiğini ifade eder. Hatta Âkif'in genellikle çok mütevazı olduğunu, fakat tevazu göstermediği birkaç işin içinde yürümenin de bulunduğunu Kuntay nüktedan üslubuyla şöyle anlatır: "Böyle işlerde tevazuunu unutturdu. Manzumesini beğenmeyebilirdiniz; Arapçasını inkâr edebilirdiniz; dinlerdi. Amma 'taş atamıyor, iyi yüzmüyor, on iki saat yürüyemiyor.' Yooo... Böyle münasebetsiz lakırdılara lüzum yoktu; bakın buna kızardı." (2012, s. 149). Âkif'in yürüme tutkusu ve hareketliliği sadece Mithat Cemal Kuntay'ın sözü edilen eserinde görülmez. *Dalgalı Bir Ömürde Dosdoğru Yürümek: Mehmet Âkif'in Yürüyüş Felsefesi* adlı bildirisinde hatıratlardan Âkif'in çokça yürüdüğüne dair örnekler veren İbrahim Öztürkçü'nün aktardığına göre "[Âkif'in]Yakın dostlarının anlattıklarına bakılırsa caddelerden bir gölge gibi süzülen Mehmed Âkif'in talebelik yıllarında üç tane merakı vardır: Yüzmek, yürümek, güreşmek..." (2021, s. 34). Âkif, sağlığının elverdiği kadarıyla talebelik yıllarından beri başladığı yürümeye hayatının sonuna kadar devam eder. Mehmet Silay'ın, *Seyyah-ı Beyaban Mehmet Âkif* adlı eserinde de Âkif'in çokça yürüdüğüne dair örnekler bulunur: "... henüz Üniversitenin son sınıfında okurken, sırtındaki torbada kispeti, güreş tutmak maksadıyla, Fatih'ten Çatalca'ya tam altmış kilometrelik yolu yürüyerek bitiriyordu." (2009, s. 14). Celal Davut Arıbal *Şair Mehmet Âkif Bir Büyük Orta Pehlivan* başlıklı yazısında, Mehmet Âkif'in Halkalı mektebindeki hocalığı sırasında da Çatalca'da yapılan güreşlere gidebilmek için yürüdüğü güzergâhın kır dört kilometre olduğunu belirtir (1979, s. 4). Mehmet Âkif, Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye gönderdiği 12 Mayıs 1935 tarihli mektubunda ise, doğup büyüdüğü ve her bir köşesini karış karış gezdiği, sokaklarını şiirine dâhil ettiği ve pek sevdiği İstanbul için şöyle der: "Sağ olmalı idim de İstanbul'u size kulunuz gezdirmeli idim. İçinde doğup büyüdüğüm bu aziz yurdun dağlarını, tepelerini, ormanlarını, çayırlarını, hülâsa bütün köşelerini, bucaklarını öyle zannederim kulunuz kadar bilen pek az kimse bulunur." (Turinay vd. 2021, s. 430). Mehmet Âkif'le uzun seneler matbuat hayatında beraber çalışan Eşref Edip de Âkif'in Mısır'da da

Mehmet Akif Ersoy

yürümekten vazgeçmediğini hatıratında yer verir: “Üstad gezmeyi, yürümeyi çok severdi. Her akşamüzeri lâekal iki saat kadar mutlaka yürürdü. Hilvan’ın çinvârî yapılmış bahçesinde oturur, oradaki Buda’nın ve etrafındaki tilmizlerinin heykellerini seyrederek, tefekküre daldı. Bazen saatlerce burada kalırdı...” (1960, s. 220). Mahir İz de Mehmet Âkif’le tanışana kadar daha en uzun yolunu yürümediğini ifade eder:

Yola çıktık. Ben iskeleye doğru bilet almak için yürümeye başladım. ‘Nereye gidiyorsun’ dedi. ‘Vapur gişesine’ deyince, bana ‘iki adımlık yer için vapura mı bineceksin?’ diye mukabele etti. ‘İki adımlık yer’ dediği Beylerbeyi ve Çengelköyü geçilecek, sonra dağa tırmanılacaktı. Çaresiz boynumu büktüm, yürümeye başladık. Ben o güne kadar, böylesine uzun yol yürümemiştim. Hâlbuki kendisi İhsaniye’de otururdu. Yani Üsküdar İhsaniye’den kalkar Beylerbeyi’ne kadar yaya gelir ve oradan yine aynı şekilde dönerdi (1975: 141).

Mehmet Âkif sadece bireysel bir tutkuyla yürüyüş yapmaz. O aynı zamanda, Türk tarihinin belki de en zorlu sürecinde ve koşullarında, kendisine bir mesuliyet deruhte etmiş ve sadece *Sırat-ı Müstakim* dergisinde yazarak değil bilfiil görevlendirilerek I. Dünya Savaşı’nda; Berlin’e, Necid Çölleri’ne, yine bu zaman zarfında Osmanlı Süvari alaylarına sağlıklı atlar toplamak için Edirne’den Adana’ya, Kastamonu’dan Şam’a kadar kimi zaman at sırtında, kimi zaman deve sırtında, kimi zaman da yürüyerek vatanına, milletine, inancına hizmet etmeye gayret etmiştir (Sılay, 2009, s. 12). Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Milli Mücadele dönemi başlamış ve Âkif’in Milli Mücadele’ye katılımı da bir filme konu olacak kadar maceralı bir şekilde olmuştur. Bu maceranın içinde çokça yürüme vardır. Mehmet Âkif’in Ankara’ya davet edilmesinden sonra Âkif, büyük oğlu Mehmet Emin ve sonradan Trabzon mebusu olan ve siyasî bir fail-i meçhule kurban giden Ali Şükrü Bey’le birlikte Ankara’ya doğru yola çıkarlar.¹

Üsküdar’dan çift atlı bir yaylı arabayla yola çıktılar. Sakarya yol ayrımına kadar dört kere sıkı korunan kontrol noktasından geçtiler. Müstevli İngiliz hatlarını güçlükle yarıdılar. Arada sapa yollardan, gizli geçitlerden ormanlardan tabana kuvvet yürüdüler. Yorgunluktan helak oldukları sırada Hendek civarında bir dağ köyüne ulaştılar. Küçük, ahşap bir minaresi olan camili köyde geceleme zorunda kaldılar.[...]. Köyde gecelediler. İngiliz askerleri Ankara istikametindeki Adapazarı ana yolunu tutmuş, bütün gidip gelenleri sorgulayıp teftişten geçiriyor, şüphelendiklerini ve istediklerini de tutukluyorlardı. Alemdağ’ındaki çiftlikte onlar için hazırlanmış atlara binerek silahlı muhafız refakatinde yola devam ettiler. Adapazarı’nın dışından ve şehri çevreleyen köy yollarından bazen yayan, bazen de öküzlerin koşulu olduğu arabalar ve kendilerine verilen atlarla yola devam edip Geyve boğazına kadar geldiler. Onları istasyonda Enver Paşa’nın yaveri Yeni Bahçeli Binbaşı Şükrü Bey korumalarıyla birlikte bekliyordu. İstasyonda, ulaşımdan ziyade bir seyyar tamir vagoneti olan dekovile binip, çok zahmetli bir yolculuktan sonra Eskişehir’e ancak yedi saatte ulaşabildiler. Eskişehir’de trene binip Ankara’ya doğru yola revan oldular (Sılay, 2009, s. 135-136-137).

Mehmet Âkif, Milli Mücadele’ye katıldıktan sonra da Anadolu’nun çeşitli il ve ilçelerine giderek millete istiklâl ve istikbal hakkında konuşmalar yapar, camilerde vaazlar verir. O bir nevi Milli Mücadele’nin manevi cephesinin komutanıdır. Kastamonu ahalisini Milli Mücadele’ye katılma hususunda heyecanlandıran, halka ümit verici konuşmalar yapan, toplumu birleştiren ve gayrete getiren Mehmet Âkif, Eşref Edip ile Ankara’ya döner. Eşref Edip o anı şöyle anlatır: “Kış, Ilgaz dağlarını kar kaplamış, güçlükle postalar işliyor. Arabamız bin müşkülâtla Ilgaz’ı geçebildi. Üstat Ilgaz’ın tepesine kadar arabanın arkasından yürüyerek çıktı.” (1960, s. 151).

Görüldüğü üzere Âkif’in hayatında yürüme, önemli bir yere ve zamana ait. Âkif hayatında önemli bir yer tutan yürümeyi, tarihin kırılma anlarında (hem I. Dünya Savaşı’nda hem de Milli

¹ Mehmet Doğan; Anadolu’ya geçerken zikrolunan isimlere seyahatin bir safhasından itibaren, bir zamanlar Teşkilat-ı Mahsusa reisliği yapmış ve sonradan Sencer soyadını alacak olan Eşref Bey’i de dâhil eder. “Doğan D. Mehmet (2006-3. Baskı), *Camideki Şair Mehmet Âkif*, İstanbul: İz Yayıncılık, s. 75.”.

Mücadele Dönemi'nde) bir mecburiyet durumunda da vefakâr ve cefakâr bir hissiyatla bir ameliye yapmaktan çekinmemiştir. Âkif'in hayatında yürümek zorunlu yapılan bir eylem de değildir: "Onun yürüme felsefesi, aynı zamanda bir zihin çalıştırma yöntemidir. Şairlerin çalışma şekilleri bu açıdan sıradan insanlardan farklı olabilir." (Anar, 2019, s. 32). Öyleki Âkif'in biyografisine ve şiirlerine bakıldığında Âkif için sokaklarda, dağ patikalarında veya çölde yürümek onu sorumluluklarından uzaklaştırmaz. Bilakis, onun daha derin düşünmesini, duygularının keskinleşmesini ve zihnin berraklaşmasını sağlar. Zaten David le Breton'a göre: "Yürüyüş çoğu zaman insanın kendi içinde yoğunlaşmasını sağlayan bir dönemektir." (2003, s. 11). Âkif'in yürüyüş ameliyesini şiirine dâhil ettiği görülmektedir. *Safahat* tekmil okunduğunda yürüme ameliyesinin yoğunluğu daha da açığa çıkar. *Safahat*'ı baştan sona ve dikkatli okuyan okur, Âkif'in şiirlerini sanki yürüyerek yazdığı hissine kapılır.

Bunlarla birlikte "yürümenin düşünmeye ve yazı yazmaya bir etkisi var mıdır?" sorusu akıllara gelmektedir. Yürümenin düşünceye veya yazı yazmaya olan etkisi bazı düşünürlerin ve ediplerin üzerine düşündüğü kadim bir meseledir. Mesela Farabi; *Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular* adlı risalesinde, felsefe okullarının adlarını yedi temelden aldığı söyler (Kaya, 2020, s. 109). Bu temellerin yedincisini "mensuplarının öğretim sırasındaki hareket tarzlarından" aldığı belirten Farabi; İslam felsefesinde mühim temsilcileri² olan "Meşâîlik" in bu tarz bir felsefe ekolu olduğunu ifade ederek onu şöyle açıklar: "Adını mensuplarının hareket tarzından alan okul ise 'Meşâîler'dir. Bunlar; Aristo ve Eflatunculardır; çünkü bu iki filozof, ruhla birlikte bedeninde eğitilmesi amacıyla yürüyerek öğretim yaparlardı." (Kaya, 2020, s. 110). Meşâî kelimesi de zaten Aristocu düşünceye isim olan ve "gezinmek, yürümek" anlamına gelen "Peripatien" kelimesinden türeyen "Peripatetizm" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır (Kaya, 2004, s. 393). Arapça bir kelime olan Meşâî de sözlükte " 'yürümek' anlamındaki **meşy** kökünden türemiş olup 'çok yürüyen' demek olan **meşşâ**' kelimesine nisbet eki getirilmek suretiyle" üretilmiştir (Kaya, 2004, s. 393). Dikkat edilecek olursa Farabi Meşâîliği tanımladığı iktibasta oldukça ilginç bir ifade kullanır: "Yürüyerek öğretim yaparlardı". Anlaşıyor ki, Aristo veya Platon derslerini yürüyerek anlatıyor, yine onları takip eden talebeleri de yürüyerek dersleri dinliyorlardı (Cevizci, 1999, 681). Bu tarz bir öğrenim ve öğretim, yürümenin açık bir şekilde düşünceye olumlu etkisinin varsayıldığını bizlere gösterir. David le Breton da *Yürümeye Övgü* adlı eserinde Sokrates ve talebelerinin yürüyüşlerinin düşüncelerini geliştirmek için özellikle elverişli bir an olduğunu ifade eder (2003, s. 55).

Gros, *Yürümenin Felsefesi* adlı eserinde kütüphanelerde yazılan kitaplarla, eserini yürürken yaratan yazarların eserlerinde bir fark olduğunu iddia eder. Ona göre sandalyesine gömülmüş, duvarlar arasına hapsolmuş yazarların kitapları; "Alıntılarla beslenmiş, referanslarla doldurulmuş, dipnotlarla oldukları yere çökmüşlerdir. Güle gibidirler, obezdirler, sıkıcıdır ve güçle yavaş yavaş okunurlar." (Gros, 2021, s. 25).

Gros, eserini yürürken oluşturan yazarların eserlerine ise edebî bir üslupla büyük bir övgüde bulunur.

Oysa eserini yürürken yaratan yazarın böyle prangaları yoktur; düşüncesi başka ciltlerin kölesi değildir, doğrulamalarla hantallaşmamış, başkalarının düşünceleriyle ağırlaşmamıştır. Başkalarının açıklamalarını ihtiva etmez; sadece düşünce muhakeme ve karardan ibarettir. Hareketten, dürtüden doğan bir düşüncedir. Onda beden esnekliğini, enerjisini, dansın ritmini duyumsarız. [...]. Ortaya uzun, kılı kırk yaran eleştirel bir yorum değil, hafif ama derin düşünceler çıkacaktır. Asıl zorluk işte budur: Düşünce ne kadar hafifse o kadar çok yükselir ve kanaatin, takdirin, yerleşik düşüncenin dipsiz bataklığından hızla uzaklaşarak derinleşir. (Gros, 2021, s. 25-26).

² "Bulut, Raziye Şahiner – Özalp Hasan, *Meşâî Filozoflarda İnanç Kavramı*, Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 6, Cilt 6, Sayı 1, 2020 (51-94)" künyeli makalede Meşâî filozofları olarak İslam Klasik Felsefesi dönemi üç önemli İslam filozofuna Meşâî olarak yer verilir. Bunlar; Farabi, İbn Sina ve İbn Rüş'tür.

Gros ayrıca, söz konusu eserinde Rimbaud, Rousseau, Nietzsche ve Kant gibi meşhur edip ve filozofların, yürüme ameliyesinin eserlerine çok etki ettiğini onlardan yapmış olduğu alıntılarla gösterir. Gros mesela Nietzsche'nin bir mektubundan şu sözünü alımlar "Birkaç satır dışında hepsi yolda düşünüldü ve kurşun kalemle altı küçük deftere karalandı." (2021, s. 22). Nietzsche'nin bu cümlesini *Gezgin ve Gölge* adlı eseri için söylediğini ifade eden Gros, Nietzsche'nin *Gezgin ve Gölge* adlı eserini meydana getirdiği esnada günde sekiz saat yalnız başına yürüdüğünü söyler (2021, s. 22). Zaten Gros'a göre Nietzsche, "yorulmak nedir bilmeyen hatırı sayılır bir yürüyüşçü"dür (2021, s. 17). Gros, Nietzsche'nin baş ağrılarından kurtulmak için bir zaman ormanlık bir yerde münzevi bir hayat yaşadığını, çokça yürüdüğünü ve Nietzsche'nin de şöyle yazdığını ifade eder: "Keşke bir yerlerde bunun gibi küçük bir evim olsaydı; günde altı-sekiz saat yürüyerek, eve döndüğümde sayfalara aktaracağım düşüncelerle doldururdum aklımı." (2021, s. 21). Gros, Rimbaud içinse; "Hayatı boyunca yürüdü, bıkp usanmadan, tutkuyla." der (2021, s. 40). Rousseau'dan ise yürümeyle ilgili olarak onun şu cümlesini aktarır Gros; "Yürümeden hiçbir şey yapamam, benim çalışma odam kırlardır." (2021, s. 62). Yine David le Breton, Rousseau'nun Soleure'den Paris'e giderken yürüdüğünü ve ne kadar mutlu olduğunu anlatırken yoğun düşünebildiğini de şöyle alıntılar: "Böylesine yoğun düşündüğümü, yaşadığımı, kendim olduğumu hatırlamıyorum, şunu söyleyebilirim ki yalnız olduğum zaman ve yürürken yaşayabildim bu yoğunlukları ancak" (2003, s. 19). İnsanı toplumun bir üyesinden çok doğanın bir parçası olarak gören Henry David Thoreau yürümeyi bir sanat olarak görmenin yanı sıra hiçbir servetin yürümenin getirdiği özgürlüğü satın alınamayacağını ifade eder (2020, s. 11-12-13).

Yürümenin düşünceye ve yazıya olan etkisi hususunda örnekler çoğaltılabilir. Âkif de iyi bir yürüyüşçüdür ve öyle görünüyor ki Âkif için yürümek bir zihin çalıştırma yöntemidir. O şiirlerini meydana getirirken birazdan göreceğimiz üzere yürüyüşü de şiir oluşum sürecine katar. Onun şiirleri içerisinde yürüyüş çok yoğun bir şekilde kullanılır. Bu durum bize gösteriyor ki Âkif yürürken şiirlerini düşünüyor³, onları tekâmül ettiriyor, yürüyüş ile mısralarına bir ritim tutturuyor ve belki de şiirlerini nihayete erdiliyor. Bu bağlamda *Safahat'ta* yer alan şiirleri tek tek yürüme eylemi nazarıyla inceleyerek bu yürüme ameliyesinin şiirlerde hangi işlevlerle kullanıldığını tespit edip bir sonuç oluşturacağız.

1. Safahat'ta Yer Alan Şiirlerde Girizgâh İşleviyle Kullanılan Yürüme Eylemi:

Âkif'in şiirinde dikkati çeken iki durum ve tutum gözlemlenebilir. İlki, bir kavram olarak toplumu ve tarihî olayları olduğu gibi göstermeye çalışan realizmdir (Karakoç, 2013, s. 39). İkincisi, şiiri işe yarar bir şekilde kullanarak toplumun sorunlarına ve -tabii onun dünya görüşüne göre- aydınların yanlış düşüncelerine İslami temeller üzerinden çözümler sunup doğruyu gösterme işlevidir. Âkif'in asıl anlatmak istediği görmüş olduklarını, ki her ne gördüyse, tüm çıplaklığıyla göstermek, gördüğü aksaklıkları işaret ettikten sonra bunlara bir çözüm sunmaktır. Bu bağlamda Âkif, işaret etmek istediği sorunları okurlarına göstermek için yürümeyi şiire dâhil eder ve bu işlevsellikle kullanır. "Küfe" şiiri bir yürüme ile başlar. Bu yürüme, Âkif'in değinmek istediği sorunlara bir girizgâh sağlar.

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:

³ Mehmet Âkif'in şiirlerini yazarken çok titiz olduğuna, fazlaca düşündüğüne dair hususu Mahir İz, *Yılların İzi* adlı eserinde şöyle anlatır: "Bir gün sâde kahvesini getirmeye gitmişim. Dönüşte elinde tashih edilmekten beyazı kalmamış bir sahifeye baktığını gördüm. Kahvesini verdikten sonra, ben de dikkatlice baktım. Bir de ne göreyim? 'Asım'ın bir tashih sahifesi. Ben birdenbire hayrette kaldım. 'Safahat'ı okurken bize öyle gelirdi ki, Üstâd sânihalarını hiç düzeltmeden sahifelere geçiyor, çünkü ifadeler o kadar tabii ve selis ki, mısraların bir düşünce mahsulü olduğu kat'iyyen hatıra getirilmiyor. Kendisine bu hususu söyleyince: 'Sen ne diyorsun? Bir kelime için bir hafta düşündüğüm olur' diye cevap verdi, donup kaldım." (1975, 125).

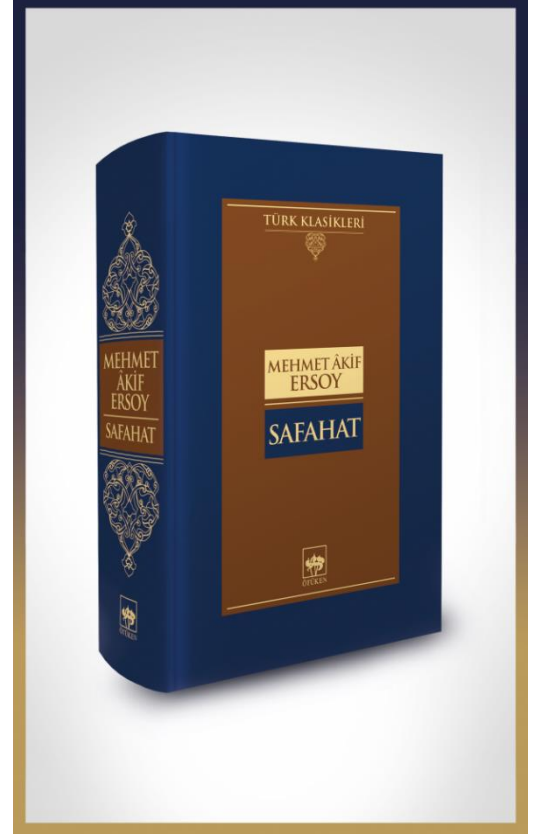
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
 Adım başında derin bir buhayre dalgaları,
 Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!
 Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
 Selametın yolu insan için bu, başka değil!
 Elimde koca bir değnek, onunla yoklayarak,
 Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
 -Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
 Lisân-ı hâl ile amma rükûa niyyet eden-
 O sâlhurde, harâb evlerin saçaklarına,
 Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
 Delilimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
 Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski. (s. 52)

Âkif'in "Küfe" şiirinde anlatmak istediği, yetim kalan Hasan adlı çocuğun okumak istemesine rağmen hayat koşullarının buna fırsat tanımamasıdır. Fakat Âkif, doğrudan konuya girmez. Şiire bir girizgâh mahiyetinde yürümeyi dâhil ederek bir başka soruna daha işaret eder: O dönemdeki İstanbul sokaklarının ve o mahalledeki evlerin perişan halleri. Âkif şiirde yürürken aynı zamanda okuruna hem yol hem de ev manzaralarını gösterir ve yürüme ameliyesini bu işlevde kullanır.

Âkif, çocuğun küfeyi tekmeleyerek söylendiğine ve çocuğun annesinin böyle yapmaması gerektiğini oğluna söylediğine rastlayınca çocuğun yetim kaldığını, ailenin geçiminin çocuğun sırtına yüklendiğine şahit olur. Âkif ve şiirin kahramanı olan Hasan çocuğun konuşmaları ile şiir devam eder ve Âkif işlerinin olduğunu okura söyleyerek onlardan ayrılır. Fakat Âkif'in akli Hasan'da kalmıştır. Satırlar arasında bir boşluk bırakılmasından şiirin ikinci kısmı olduğunu anladığımız bölüm yine bir yürüme ile başlar. Küfe şiirinin ikinci kısmının başında, Âkif'in kızı evinde durmadığı için onu Fatih'e çıkarır.

Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
 Geçende Fâtih'e çıktık ikindi üstü biraz.
 Kömürcüler Kapısı'ndan girince biz, develer
 Kızın merakını celbetti, dâimâ da eder: (s. 56).

Âkif'in bu bölümde de asıl yapmak istediği, Hasan'ın akıbetini okura göstermek fakat görüldüğü üzere şiirine yine bir girizgâh yapıyor ve bu girizgâhı, yürümeyi şiire dâhil ederek gerçekleştiriyor. Bu girişten sonra Âkif, Hasan'a sırtında küfe ile ilk gördüğünden daha acı bir halde denk gelir. Okumak isteyen Hasan'ı, sırtında ağır bir yük ile çıplak ve çarpık ayaklarıyla okura gösteren Âkif bu tasvirle okura mahzun bir tablo sunar fakat bu üzücü tablo ile de şiirini bitirmez. Tam o sırada iptidai mektebinden çıkan ve neşe saçan çocuklara rastlayan Hasan'ın hazin bakışlarını anlatarak şiirini bitirir. Şiirin özü ve sonu, duru bir realizmdir⁴ ve bu şiirde yürüme, hem şiire bir girizgâh mahiyetinde dâhil edilmiş hem de okura bazı manzaralar sunmak işleviyle kullanılmıştır.

⁴ Sezai Karakoç, Mehmet Âkif'in şiirlerindeki realizmi Fransız realizminden ayırmaktadır ki biz de bu ayrıma katılmaktayız. "Yalnız onun realizmini Fransız romancılığındaki realizmden (Emile Zola realizmi) ayıran bir taraf vardır. O da, Fransız realistleri, sırf bir sanat tekniği olarak realizmi kullanırlar ve bununla toplumu belli bir noktaya götürmeyi hedef tutmazlar; belki hayatı ve gerçeği böylece yakalayabileceklerini umarlar. Toplum hakkındaki doktrinleri belli

Birinci kitap *Safahat*'ın şiirlerinden biri olan "Hasır" da bir yürüme ameliyesi ile başlar.

Geçende, Yayla civarında bir ufak cevelân
Bahânesiyle, bizim eski âşinâlardan
Bir attarın azıcık gitmek istedim yanına,
Ki her zaman beni da'vet ederdi dükkânına (s. 66).

Âkif yürüme bahanesiyle tanıdığı bir attarı ziyaret etmek ister ve şiirdeki tahkiye başlar. Âkif'in şiirindeki tahkiyelere genelde bir yürümeyle bir girizgâh yaptığı görülmektedir. Bu girizgâhlar sonraki mısralarla uyumlu bir başlangıçtır. "Hasır" şiirine garip ve yaşlı bir hanımın naaşını kaldırmak için attardan satın alınan hasır konu edinilir. Kimsesiz, garip bir hanımın fakirlikten dolayı tabuta değil de bir hasırın içine konulup omuzlanması toplumun içinde yaşanan acı ve hüznü bir duruma işaret eder. "Hasır" şiirinde bu garip hanımın ölmesiyle bu dünyadaki inleyişlerinin ve garipliğinin sonlandığı belirtilir. Şiir, Âkif'in attar dükkânına gitmesiyle başlar. Âkif, attar dükkânında fakir birisinin naaşının hasıra sarılması için pazarlık yapıldığına şahit olunca Âkif'in hayal dünyasına bazı acı sahneler gelir. Âkif'in hayal dünyasındaki bu acı sahneler, naaşın hasıra sarılıp omuzlanması ve mezarlığa götürülmesi ile örülür. Şiirin bu bölümdeki anlatılışı da yine yürüyüş üzerinden yapılır.

Hasır büküldü, omuzlandı, daldı bir sokağa;
Sokuldu kimbilir ordan da hangi bir bucağa.
Açıldı bir ölü saklanmak üzere sinesine
Kapandı ketm-i adem heybetiyle sonra yine!
Beş on fakire olup bâr-ı dûş-ı istiskâl,
Huzûr-ı lâlini bir nevha etmeden ihlâl,
Sükûn içinde uzaklaştı âşiyânından.
Geçince sûrunu şehrin, uzattı servistan
Garîb yolcuyla tevkîfe bin bükülmez kol!
Omuzdan indi hasır, yoktu çünkü artık yol.
Mezarcının o kürek yüzlü dest-i lâkaydı
İânesiyle nihâyet mezara yaslandı.
Hücûm-i mihnet-i peyderpeyile dünyanın,
Hayâtı bir yığın âlâm olan zavallı kadın,
Hasırdan örtüsü dûşunda hufreden indi...
Enîn-i rûhu da artık müebbeden dindi. (s. 68).

Görüldüğü üzere her ne kadar yukarıdaki mısralar Âkif'in hayal dünyasında vuku bulsa da şiirde yine bir hareket durumu vardır ve bu hareket; cansız bedeni mezara götüren kalabalığın yürüyüşü ve naaşı defnetme eylemidir. Âkif'in şiiri için hareket ve bu hareketlilik içinde yürüme önemli bir yapı taşıdır. Öyle ki "Hasır" şiiri, yine bir yürüme ameliyesiyle son bulur.

Bu hatırat ile kalbimde başlayınca melâl
Oturmak istemez oldum, kıyâm edip derhâl;
-Yüzümde âleme nefrîn, içimde şevk-i memât;
Gözümde içyüzü dehrin: Yığın yığın zulûmât!-
Bulduğum o mukassî mahalden ayrıldım.
Bu perde bitti mi? Heyhât! Atmadım bir adım,
Ki rûhu eylesin böyle bin fecîa harâb! (s. 68).

"Hasır" şiirinde neredeyse baştan sona bir yürümenin olduğunu görürüz. Âkif hem şiirin oluşturduğu şimdiki zaman içindeki hayatta hem de hayal dünyasında yürümeyi şiirine dâhil eder.

Birinci kitap *Safahat*'ın bir diğer şiiri olan "Meyhane"nin başında Âkif hem meyhaneyi hem de meyhaneye gidenlerin hazin hayat tablolarını tasvir etmektedir. Şiirden anlaşıldığına göre Âkif gözlemlerini yapmak üzere meyhaneye de girer. Âkif meyhaneye gelişini de şiire alımlar.

belirsizdir. Hâlbuki Âkif, bu realizmi, idealinin yedeğinde bulundurur ve bir vasıta olarak kullanır. Ve ideali, keskin bir ışık halinde, bu realitenin üstünde durur." (Karakoç, 2013: 39).

Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
 Sonunda bir yere saptım ki, önce bilmezdim.
 Bitince bir sıra ev, sonra bir de vîrâne,
 Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhâne: (s. 78).

Alıntılanan bölümün ilk mısrası Âkif'in ruh hâlinin iyi olmadığı durumlarda da yürüyüş yaptığını gösterir. Bu mısralar her ne kadar şiirin ilk kısmının sonlarındaysa da Âkif burada yürüyüşü yine bir girizgâh işleviyle kullanır. Çünkü Âkif'in asıl göstermek istediği meyhanede bulunanların zavallı halleridir. Âkif bir tahkiyeyi şiirine dâhil edecektir fakat önce meyhanenin önüne gelir sonra meyhanenin iç kısmını; tabuta benzer bir masayla, kırık dökük şişelerle, hurdası çıkmış eski püskü bir sedirle, daha birçok sefillikle tasvir eder ve sonra da hikâyesine başlar. "Meyhane" şiirinde Âkif toplumcu tarafını gösterir. Evinin geçimini sağlayamayan Baba Arif, evine üç gün uğramaz ve Baba Arif'in eşi, çocukları Necip'in "babamı isterim" ısrarlarına dayanamayıp komşusu Hüseyin Ağa'yı da yanına alarak kocasını bulmak için meyhane meyhane gezer. En sonunda da meyhanede rastladığı kocasına sayıp döker.

Üç akşam oldu ki yoksun. Necip: Babam nerde!
 Ben isterim onu mutlak, demez mi? Bak derde!
 Sular karardı; bu sâ'atte hiç geçer mi kadın?
 O, sarhoşun biri; tut kim sokak sokak aradın...
 Nasıl bulursun a yavrum? Yarın gelir belki,
 Dedim. Fakat çocuğun durmuyordu. Baktım ki
 Avutmanın yolu yok; komşunun Hüseyin Ağa'yı
 Alıp dolaşmadayım yatsı vakti dünyâyı,
 Anam benim gibi evlâd doğurmaz olsaydı,
 Bu hâli görmeden evvel gözüm yumulsaydı! (s. 82)

Kadının kocası Baba Arif'e sayıp dökmesi daha uzundur, bizim bu kısmı almamızdaki amacımız şiirde yine bir yürüyüşün kullanılmasından dolayıdır. Bu kısımdaki yürüyüşün işlevi de eviyle alakası olmayan bir sarhoşun bulunması için meyhane meyhane dolaşan eşinin acıklı halini tasvir etmek içindir. Kadının meyhaneleri dolanmasıyla, mevcut acıklı olay biraz daha dramatik hale getirilir. Kadının yukardaki mısralarına karşılık adam şu sözü söyler ve kadının yanındaki Komşu Hüseyin Ağa'da karşılık verir. Bu esnada kadın düşüp bayılır.

-Cehennem ol seni hınzır oruspu, git: boşsun;
 - Ben anladım işi: Sen komşu, iyice sarhoşsun;
 Ayıltınız şunu yâhu!
 -İlişmeyin!

-Bırakın!

Herif ayıldı mı, bilmem, düşüp bayıldı kadın! (s. 84).

Şiirin sonu ise birinci kitap *Safahat'*ın genel havası olan hüznü aksettirir. Âkif'in şiiri toplumcu olduğu kadar ahlakçıdır. Meyhane; şiirin başından sonuna kadar sefil, tiksinti verici, karanlık, pislik içinde, yıkık dökük şekilde tasvir edilmiştir. Âkif ayrıca meyhanenin içindeki kişileri de zavallı olarak çizer ve hikâyesine de asıl konu olarak Baba Arif'in alkol belasından dolayı perişan olmuş bir ailesini seçer. Böyle bir tabloda Âkif, "Meyhane" şiirini alkolün, meyhanenin zararları üzerine kurmuştur, diyebiliriz. Bu bir nevi, klasik bir metot olan zevk vererek eğitime bakış açısının Âkif'in sanatındaki yansımasıdır. Bu şiirde yürüme ise bir taraftan yine hikâyeye bir girizgâh olarak dâhil olurken diğer taraftan acı bir olayı daha trajik hale getirme işleviyle kullanılmıştır.

Âkif, "Bayram" adlı şiirinde de yürümeye yer verir. Şiirin birinci bölümünde bayramın herkesin nazarında, kalbinde bir sevinç uyandırdığından, hoş hatıralardan, bayram sevincinin yeryüzüne, ufuklara yayıldığından, varlıkları coşturduğundan bahsedilir. Şiirin ikinci bölümünde ise Âkif, Fatih'te bayramın hareketliliğini okurlara gösterir. Fakat bu bayram hareketliliği tasvirlerinden önce yine bir girizgâh işleviyle yürüme kullanır.

Birinci gün hava bir parça nâ-müsâiddi;

İkinci gün açılıp, sonra pek güzel gitti.
 Dedim ki: "Fatih'e çıksam yavaşça, bir yanda
 Durup o âlemi seyreyleşem de meydanda,
 Ziyaret etsem ehîbbâyı sonradan... Hoş olur.
 Bütün gün evde oturmak ne olsa boştur."
 Bu arzû-yı tenezzüh gelince, artık ben
 Durur muyum? Ne gezer! Fırladım hemen evden. (s. 96).

Âkif yürümeyi şiirine bir giriş yaptıktan sonra Fatih'te halkın bayramı nasıl kutladığına dair manzaraları sunar: Herkeste bir sevinç vardır. Alınıp satılan muhallebiler, kaymaklar, simitler, macunlar, söylenen türküler ile bir bayram hareketliliği şiire yansır. Âkif çok sevdiği halkının arasına karışır, mutludur onların arasında olmaktan. Ama onun şiirinde illâki bir mahzun edâ bulunur. Öyleki "Bayram" şiirinde dâhi –her ne kadar salıncakçının gönlü sonradan razı gelip salıncağa bindirse de- yetim bir kız çocuğunun "salıncak" diye ağlaması vardır.

Birinci kitap *Safahat*'ın bir diğer şiiri olan "Selmâ" da da bir yürüme ile girizgâh yapılmıştır. Âkif'in kız kardeşinin kızı olan Selmâ kendisinden önceki dört kardeşi gibi vefat eder. Selmâ vefat ettiğinde dört yaşındadır. Âkif bu acı hadiseyi manzumeye dökerken yine bir hareket ve bu hareketin içinde öne çıkan yürüme ile şiirini kurmaya başlar.

"Bütün gün işte boğuştu, içim sıkıldı. Yeter!
 Yarın da aynı mezâhimle uğraşıp duracak
 Değil miyim? Bana öyleyse, şimdilik ister,
 Ferâğ içinde düşünmek, vücûdu yormayarak.
 Hayât, ceng-i maîşet; cihansa ma'rekedir;
 Zaman zaman bu sükûnlar birer mütarekedir."
 Dedim, zemine uzandım. Fakat huzûr o ne zor!
 Dakika sürmedi hattâ benim bu yaslanmam...
 Bir eski komşu gelip: " Vâliden selâm ediyor,
 Diyor ki: Hasta ağırlaştı, durmasın, akşâm
 Hemen bizim eve gelsin!" deyince davrandım,
 O âşiyân-ı perîşâna doğru yollandım.
 Sarıldı boynuma annem, girince ben içeri. (s. 110).

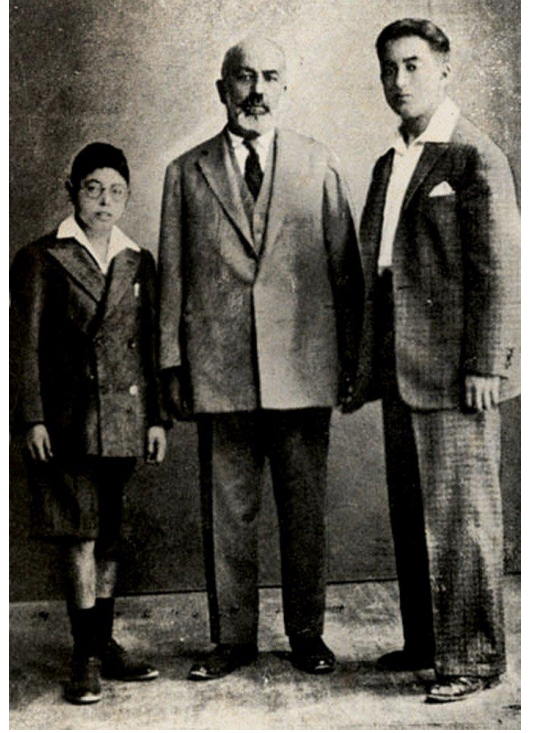
Birçok örnekte görülebileceği gibi hareket ve yürüme, Âkif'in manzumelerinde şiire bir giriş işleviyle kurgulanan anlatı tekniğidir. "Selma" şiirinin girişi "çalışmak, uğraşıp durmak, vücudunu yormadan düşünmek, hayatın geçim kavgası, dünyanın savaş alanı olması, bir eski komşunun gelip Âkif'e davranmalısın demesi, annesinin Âkif'e haber yollaması, Âkif'in davranması ve yola koyulması" gibi sürekli hareket bildiren ifadelerle örülür. Âkif diğer şiirlerinde de gördüğümüz üzere manzumelerinin asıl konusundan bahsetmeden evvel bir girişle metnine başlar ve bu giriş içinde yürüme ameliyesinin kullanımı oldukça yoğundur.

"Seyfi Baba" şiirinde de Âkif, yürüme ameliyesini sıkça kullanır. "Gelmek, gitmek, yüzmek, yorulmak" fiilleriyle hareketli bir şiir başlangıcı karşımıza çıkar. Âkif, Seyfi Baba'ya gitmek için hem yürüme ameliyesiyle bir girizgâh yapar hem de yürümeyle etrafını gözlemler.

Geçen akşam eve geldim. Dediler:

- Seyfi Baba

Hastalanmış, yatıyormuş.

- Nesi varmış acaba?

- Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.
- Keşki ben evde olaydım... Esef ettim, vah vah!
Bir fener yok mu, verin... Nerde sopam? Kız çabuk ol!
Gecikirsem kalırım beklemeyin... Zîrâ yol
Hem uzun, hem de bataktır...

- Daha a'lâ, kalınız

Teyzeniz geldi, bu akşam, değiliz biz yalnız.
Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;
Boşanan yağmur iliklerde, çamur tâ belde.
Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak;
'Gel! ' diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.
Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine,
Boğuyordum! müteveffâyı bütün âferine.
Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek,
Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek!
Yakamozlar saçarak her tarafından fenerim,
Çifte sandal, yüzüyorduk, o yüzer, ben yüzerim!
Çok mu yüzdük bilemem, toprağı bulduk neyse;
Fenerim başladı etrâfını tek tük hisse. (s.132).

Mısralarda hissedileceği üzere, bu hızlı yürüyüşün ritmine uygun düşen tasvirle yapılmış mısralar, Âkif'in Seyfi Baba'ya ulaşmasına kadar devam eder. Âkif nüktedan bir tavırla bu yürüme esnasında yağmurlu bir havada İstanbul sokaklarının ne halde olduğunu resmeder. "Seyfi Baba" şiirinde yürüme, hem bir girizgâh hem de sokakları ve toplumu gözleme işleviyle şiirde yer alır.

Sokulup bir saçığın altına gûyâ uyuyan
Hânümân yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;
Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;
Kocasından boşanan bir sürü bîçâre karı;
O kopan râbitanın, darmadağın yavruları;
Zulmetin, yer yer, içinden kabaran mezbeleler:
Evi sırtında, sokaklarda gezen âileler!
Gece rehzen, sabah olmaz mı bakarsın, sâil!
Serserî, derbeder, âvâre, harâmî, kâtil...
Böyle kaç manzara gördüyse bizim kör kandil
Bana göstermeli bir kerre... Niçin? Belli değil!
Ya o bîçâre de râhmet suyu nûş eyleyerek,
Hatm-i enfâs edivermez mi hemen "cız!" diyerek?
O zaman sâmi'ânun, lâmisenin sevkıyla
Yürüyen körlere döndüm, o ne dehşetti hele!
Sopam artık bana hem göz, hem ayak hem eldi...
Ne yalan söyleyeyim kalbime haşyet geldi. (s. 134).

Âkif aydın bir nazarla şiirinde topluma, mimariye, sokaklara yönelik tasvirler yapmayı sever. Bu tasvirler daha çok eleştirel bir tavırla ele alınır. Yürüme, Âkif'e bu bağlamda fırsatlar sunar. Âkif yürüyerek İstanbul'da yaşayan kenar mahallelerdeki toplumun hâl-i pür-melâlini şiirine yansıtır.

Türk Edebiyatında manzum hikâye türünün önemli temsilcisi olan Mehmet Âkif, "Kocakarı İle Ömer" şiirinde İbn-i Abbas'ın ağzından konuşur. Anlatıcı sesin İbn-i Abbas olduğu bu manzum hikâyede şiirin iç dinamiğinin yürüyüş olması dikkati çeker.

"Bir karanlık geceydi pek de ayaz.."
İbni Hattâb'ı görmek üzre biraz,
Çıktım evden ki yollar ıpıssız.
Yolcu bir benmişim meğer yalnız!
Aradan geçmemişti çok da zaman,

Az ilerden yavaşça oldu iyan,
 Zulmetin sînesinde ukde gibi,
 Ansızın bir müheykel a'râbî!
 Bembeyaz bir ridâ içinde garîb,
 Geliyor muttasıl mehîb mehîb.
 Ben sokuldum, o geldi, yaklaştık;
 Durmadan karşıdan selâmlaşık.
 Düşünürken selâm alan sesini,
 O heyûlâ uzandı tuttu beni:
 Bir de baktım, Ömer değil mi imiş?
 - Yâ Ömer! Böyle geç zaman, bu ne iş?
 - Şu mahallâtı devre çıkmıştım...
 Gel beraber, benimle, üç beş adım. (s. 174).

Şiir, Hazreti Peygamber'in amcası İbn-i Abbas ile Hz. Ömer'in Medine'nin dışına kadar yürümesiyle devam eder ve Abbas ile Ömer Medine'nin haricinde bir yerde bir çadırın önünde durup çocukların "açız, açız" diye feryatlarına denk gelirler. Halife Ömer; çadıra girip ahvâli öğrendiği ve Kocakarı'nın Halife Ömer'in karşısında olduğunu bilmeden ona beddua ettiğini duyduğu zaman bitik, suçlu, münfail ve nâdim bir şekilde zâhire ambarına girer, bir çuval un alır ve yağı da İbn-i Abbas'a verip yollara tekrar düşer. Abbas yağa nispeten çok daha ağır olduğu için un çuvalını yolda giderken istese de Ömer bunu kabul etmez. Şiirin bu bölümlerinde Âkif bir taraftan Ömer'in hüznünü anlatırken diğer taraftan bir toplumun önderi, sultanı, halifesi nasıl olması gerektiğini tasvir eder. Tabii bütün bu olaylar yürüyüş esnasında cereyan eder. Şiir yürümeyle örülür. Ömer nefes nefese çuvalı çadıra getirir, gözleri dolu dolu sönmek üzere olan ocağı üfleyerek aevlendirir. Ömer nevâleyi bırakıp gitmez, pişen yemeği çocuklara bir bir üfleyerek yedirir. Ömer, ertesini gün Kocakarı'yı her ay nafaka vermek için halifelik dairesine çağırır.

Âkif bu şiirde hem bir girizgâh mahiyetinde yürüyüşü kullanır hem de metnin bütününde müslüman bir önderin hüznünü ve nasıl olması gerektiğini yürüyüş esnasındaki manzaralarla anlatır.

Birinci kitap *Safahat'*ın son uzun şiiri olan "Bebek yâhud Hakk-ı Karar"da "gel-, getir-" fiillerinin yoğunluğuyla başlar. Yine bir girizgâh işleviyle yürüme bu şiire dâhil olur.

Bizim Cemîle Ferîde'yle bir sabah gelerek,
 "Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek,
 Getir, kuzum..." dediler. Ben de kızların keyfi
 Kırılmasın diye reddetmedim şu teklifi.
 Kiraz dudaklı, üzüm gözlü, inci dişli, iki
 Edalı yosma getirdim. (s. 268).

Hakk-ı Karar tabiri başkasının malını uzun süre kullanan kimsenin, o malın kullanma mülkiyetine sahip olması anlamına gelen hukukî bir terimdir. Şiir, küçük kızın bebeğini kullanılmaz haline getirip ablasının bebeğiyle bir müddet oynadıktan sonra ablasının bebeğine benim bebeğim demesini anlatır. Âkif, sevgi ve çocukça bir saflıkla şiirini yoğurur. Şiirine bir yürüme eylemiyle başlar.

1912'de yayımlanan *Süleymaniye Kürsüsünde*, tek parça uzun bir manzumedir. Söz konusu şiirin ilk bölümü Âkif'in Doğu dünyasının dağınıklığıyla, mimarî olarak kendisini yenileyememesi ve köhnemişliği ile ilgili nüktedan tasvirleriyle başlar. Âkif'e göre bu çökmüşlüğü'nün sebebi İslam'ın asıl kaynaklarından uzaklaşmış olmasındandır. Bu tasvirlerde bir girizgâh olarak yürüme ameliyesi yine şiirin başında yer alır.

Köprüden çok geçirim; hem ne kadar geçtimse,
 Beni sevk etmedi bir kerrecik olsun ye'se
 Ne Halîc'in o yosun çehreli miskin suları;
 Ne onun hilkate küsmüş gibi durgun kenarı! (s. 282).

Âkif hazin bir nazarla Haliç kıyılarındaki eskimiş, yalpalayan köprülere bakar. Bunların Batı'daki karşılıkları olan asma köprülerden bahseder ve bizdeki köprülerin ise deniz altlarına döndüğünü söyler. Bu tasvirleri Âkif yürürken yapar ve şiir, zaten bir yürüme ameliyesinin şiire konu edinmesiyle başlar. Şiirin ilk mısraı şöyledir: "Köprüden çok geçtim; hem ne kadar geçtimse". Görüldüğü üzere Âkif bu şiirin başında da yürümeyi girizgâh işleviyle kullanır.

Âkif bu tasvirlerden sonra sözü Yeni Cami ve Süleymaniye Camii'nin güzelliklerine getirir. O bu camileri ilahi bir timsale benzetir ve onların mimarisini över. Âkif böyle bir övmeyle aslında zamanında Yeni Cami ve Süleymaniye Cami gibi büyük mimari eserler yapan milletin çocuklarının, şimdi bakımsız evler ve yıkılmaya yüz tutmuş köprüler içinde bocaladığını hazin tasvirlerle anlatmaya çalışmaktadır. Âkif'e göre; Süleymaniye Cami sadece mimarisi ile değil yüklendiği manayla da dünyanın pisliklerine, terbiyesizliklerine karşı doğruluk yurdu olarak kalacaktır.

Süleymaniye Kürsüsünde şiirinde yürüme oldukça yoğundur. Çünkü Âkif tasvirleri hep yürüme esnasında yapar. Âkif yeni bir anlatım tekniğiyle okuru da manzum hikâyesine dâhil eder. Bu dâhil etmede Âkif bir rehber gibi okurun önünde yürür.

Şimdi ey sevgili kârî', azıcık vaktin eğer,
Varsa -memnun olacaksın- beni ta'kîb ediver.
Gireriz koynuna, düşsek bile şâyed yorgun,
Karşıdan baktığımız heykel-i nûrânûrun.
Göreceksin: O harîmin ebedî zıllinde,
San'atin rûhunu seyyâl bulut şeklinde.
"Gördüğüm var deme..." deme! Gel bir de beraber görelim.
Nereden? Haydi şadırvan kapısından girelim: (s. 286).

Şiirdeki "Beni takip ediver. Gel bir de beraber görelim. Şadırvan kapısından girelim" ifadeleri bir hareketliliği ve yürümeyi gösterir. Âkif yukardaki iktibastan sonra Süleymaniye Camii'nin tasvirine başlar. Âkif bu tasvirleri yaparken okura rehberlik edip ona caminin simetrik yapısını anlatmaktadır. Gezme dolayısıyla yürüme okurla beraber caminin içinde devam eder.

Artık ey sevgili kari', gel otur orta yere
Cebhe dîvârına bak, camlara bak, minbere bak;
Sonra mihrâb ile mahfillere, kürsîlere bak. (s. 290).

Âkif Süleymaniye Camii'ni okur ile birlikte gezerken okura "gel otur orta yere" deyip camiyi anlatmaya devam eder. *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinde yürüme ameliyesi arka fonda kendini devamlı hissettirir. Sonrasında Süleymaniye Cami'nde namazlar kılınır, dualar edilir âmin denilir ve kürsüye çıkan vaiz⁵, İslam memleketlerinin perişan hallerini anlatmaya başlar. Şiirin asıl bölümü de burasıdır. Âkif'in okuru ile olan yürüme ameliyesi de şiirin ana bölümüne bir girizgâh niteliği taşır.

Süleymaniye Kürsüsünde şiiri yukarıdaki bölümden sonra, kürsüde konuşan vaizin İslam toplumlarının geri kalmışlığını dile getirip bu duruma eleştiriler getirmesiyle devam eder. Vaiz İstanbul'da gezdiğini anlatırken bir hayale dalar. Hayalden önce şiirin bu bölümüne girizgâh mahiyetinde yine yürüme göze çarpar.

Azıcık ruhuma, a'sâbıma geldikte sükûn,
Döndü vaz'iyeti birdenbire, baktım, yolumun:
Bir gün evvel yetişip dalmak için sînenize,

⁵ Orhan Okay'ın bu vaizin Abdürreşit İbrahim Efendi olup olmayacağı konusundaki yorumu şu şekildedir: "Kaynaklar kürsüdeki vaizin zaman zaman İstanbul'a da gelmiş olan İslam seyyahı Abdürreşit İbrahim'in şahsiyetinden ilham alınarak vücuda getirilmiş bir tip olduğunu zikrederler. Gerçekten Özbekistanlı bir Türk olan Abdürreşit İbrahim Efendi'nin hayatı ile Süleymaniye Kürsüsünde manzumesinde anlatılanlar arasında büyük benzerlikler dikkati çekmektedir. Ayrıca Abdürreşit İbrahim'in Süleymaniye Kürsüsünde kitabı ile aynı sene neşredilen "Âlem-i İslam ve Japonya'da İntişar-ı İslamiyet" adlı kitabındaki İslam coğrafyası malumatı arasında paralellikte bulunmamaktadır. Objektif bilgilerin dışında İslam'ı asrın idrakine söyletmek için yapılan yorumlar ise Mehmet Âkif'in fikirlerinden kaynaklanır." (Okay, 1989: 50).

Boyladım sâhili, sâhilden açıldım denize. (s. 316).

Görüldüğü üzere şiirde vaiz de konuşsa, yürüme şiire dâhil olur. Âkif, bu uzun manzumede vaizi kendi düşünceleri etrafında konuşturur. Bu uzun manzumede farklı konular ele alınır. Konular değiştikçe bu konulara girizgâh mahiyetinde olan mekân da değişir. Mekân değişikliği esnasında tabii olarak hareket ve yürümede şiire dâhil olur: “Bir de İstanbul’a geldim ki: Bütün çarşı, Pazar / Na’radan çalkanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!” (s. 320).

Âkif, “Bir de İstanbul’a geldim ki:” ifadesiyle vaizin ağzından II. Meşrutiyet’in kutlanması esnasındaki manzaraları şiirine alımlar ve böylece konu değişikliği sağlanmış olur. Âkif vaizin ağzından II. Meşrutiyet’teki manzaraları da eleştirir. Ahvalin maziden daha berbat olduğunu nakleder:

Şüphesiz yıktı o hülyâları meşhûdâtım...

Ama ben kendimi bir müddet için aldattım:

...

İyi lâkin ne kadar beklemiş olsan, işler

Eskisinden daha berbâd, iyileşmek ne gezer! (s. 326).

Vâiz ateşli vaazına devam eder. Yaşadıklarını anlatır, kaybedilen İslam topraklarını çarpıcı ifadelerle cemaate aktarır. Cemaat hüngür hüngür ağlamaya başlar. Vaiz, “zamanında çalışacaktınız, şimdiki ağlamanız hiçbir şeye fayda etmez” babında tenkitlerine devam eder. Âkif vâizin ağzından mütefekkirilere, üdebaya, topluma hüznü bir tarzda, hem onların ahvâl-i pürmelâlini göstererek hem de onları eleştiri ile uyararak şiirini sürdürür ve bu şiiri dua ile bitirir. Bu dua, hem İslam memleketlerinin ve milletin felaha ermesi içindir hem de *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinin son bulunduğu içindir. Dikkat edilecek olursa bu uzun manzume yürüme ile örülür.

1917’de *Safahat*’ın beşinci kitabı olarak basılan *Hatıralar*’da yer alan El-Uksur’da adlı şiir de bir yürüme eylemi ile başlar.

Hava ağırdı, fakat, pek dokunmuyordu sıcak;

Gurûba vardı esâsen yarım sa’at ancak.

Yakındı sâhile mihmânı olduğum mesken;

Yavaş yavaş iniverdim ağaçlı bir tepeden (s. 548).

Eski mısırlılardan kalma pek çok esere sahip olduğu için meşhur olan “El-Uksur”, Âkif’in şiirinde de yer bulur. Âkif, daha önceki şiirlerinde de gördüğümüz üzere şiirine bir girizgâh mahiyetinde yürüme ameliyesini dâhil eder.

Hatıralar kitabının sondan bir önceki şiiri olan “Berlin Hatıraları” manzumesi de yürüme ile başlar. “Biraz da kahveye çıksak...” demişti arkadaşım. (s. 558).

Âkif şiirin devamında “kahve, şimendifer, sokak” kelimelerinin zihnindeki yansıması ile bir Doğu-Batı karşılaştırması yapar. Âkif’in önceki şiirlerinde de konu olan bu Doğu-Batı mukayesesi Doğu dünyasının oldukça geri kaldığı düşüncesini bir izlek olarak taşır. Sokak kelimesinin zihninde uyandıran akisleri Âkif şiire alımlarken tabii olarak yürümede şiire dâhil olur

Dilinde Besmele olsun, elinde Sûre-i Nûr,

Kesende sâde mühür... Kimse çarpamaz... Destûr!

Birinci hatve selâmet... İkinci hatve tamam...

Üçüncü hatveyi lâkin düşünmeden atamam...

Ne var mı? Ağzını açmış ki bir yaman uçurum,

Dalarsa “cub!” diye insan, çıkar mı bilmiyorum!

Uzak dolaş! İyi, lâkin, alındı bir tümsek,

Ne atlayanda kalır diz, ne tırmananda bilek!

Kenarca gitmeli öyleyse... İhtimâli mi var?

Sağında, ağrısı tutmuş, çıkık karınlı duvar,

Solunda: Lâstiğe sâhip çıkan sakızlı çamur!

....

Binası terk edeceksin... Uzatma, haydi yürü! (s. 564).

Şiirde görüldüğü üzere “hatve (adım), uzak dolaş, gitmeli, haydi yürü” ifadeleri ile bu bölümünün hareket ağı örülür. Âkif şiirin bu bölümünde aydın bir nazarla Doğu dünyasının o zamanki mühim başkentlerinden olan İstanbul'un köhnemiş sokaklarını resmeder. Âkif Almanya sokaklarını ise gayet muntazam, geniş ve zeminini düz bulur. Sokak dedikleri neymiş? “Fezâ-yı bî-payân, / Ki tayyedilmesinin yoktur ihtimâli yayan.” (s. 568).

Safahat'ın altıncı kitabı olarak 1924'te yayımlanan “Asım”, Hocasade ile Köse İmam'ın karşılıklı konuşmasından oluşan yaklaşık seksen sayfalık uzun bir manzumedir. Şiir her ne kadar Hocasade ile Köse İmam'ın diyaloglarından oluşsa da bu diyaloglar içinde yürüme mevzusu yer alır.

- Sorma, Kartal' da idim ben de bu çarşamba günü.
Dediler: “Kurna'da dünden beri var köy düğünü,
Hoşlanırsan, hadi, olmaz mı?..” “Pekâlâ, gideriz:
Hem biraz kır görürüz, hem de güreş seyredereziz.”
Keşke, gitmem demiş olsaydım... İlâhî, o ne hâl, (s. 656).

Alıntılan bu bölüm, şiirin yıldızla ayrılan kesitinden hemen sonra gelmektedir. Âkif yürüme bahsini yine bir girizgâh işleviyle kullanır.

Hocasade'yi temsil eden Âkif ile Köse İmam diyaloglarına devam ederler; toplumun ne halde olduğunu, sorunlarını ve bu sorunların kendilerine göre çözüm yollarının ne olduğunu konuşurlar. Bu muhavere ile şiir örülürken yürüme ameliyesi konu değiştirmek işlevi ile şiire dâhil olur.

- Konya'daydım...
- Haberim yok, ne zaman?
- Bildir yaz.
- Şehri az çok bilir, etrafını bilmezdim;
- Bâri bir köyleri görsem, diye çıktım, gezdim. (s. 684).

Âkif bu mısralardan sonra konuyu Konya'da yaşanan bir olaya getirir ve şiirin ana konusu olan toplumsal sorunların izlekleri böylece farklılaşır. Köse İmam'da konuşurken konuyu başka bir yere getireceği zaman yürüme ameliyesini konuşmaya dâhil eder.

Bâbîâlî yokuşundan çıkıyordum, baktım:
Yolu boydan boya tutmuş eli bayraklı takım.
Geziyor başlarının üstünde genizden bir ses (s. 708).

Köse İmam bu mısralarla İkinci Meşrutiyet ilan edildiğinde oluşan manzaralara bakar ve II. Abdülhamit döneminde hürriyet talep ettiği için sürgüne gönderilen biri olarak Meşrutiyetin akıbetini iyi olmayacağını anladığını açıklar.

Hocasade ile Köse İmam toplumun aktüel sorunlarını şiirde uzun uzadıya dile getirir. Öyle ki Köse İmam, şiirin başında bahsi geçen oğlu Asım için söyleyeceği söze bir türlü sıra gelmez. Âkif'i temsil eden Hocasade nihayet Köse İmam'a “neydi senin şu Asım'ın derdi” diye sorar ve konu açılır. Köse İmam, oğlunun efelik yaptığını, Ramazan'da sigara içen gençlerin babasının imam olduğunu anlayıp durmadan sigara dumanını yüzüne üfleyen bu dört genci patakladığını, bu işlere devam ederse başına bir iş geleceğini Hocasade'ye söyler. Ondan oğluna nasihat etmesini ister. Şiirde “ramazan vakası” diye geçen bu olay yine bir yürüme ameliyesiyle başlar. “- Üsküdar'dan geliyorduk, ikimiz: Âsım, ben. / Saat on bir sularındaydı... Vapur beklerken,”.

Âkif'in Sarıgül'deki evinde, yani kapalı bir mekânda geçen *Asım* şiirinin diyaloglarla örüldüğünü söylemiştik. Bu sebeple yürüme bahsinin şiirde geçtiği yerler şimdiki zamanda/ “an”da yaşanmaz. Ama Âkif'in şiirdeki bazı konuların girizgâhını yine yürüme işleviyle oluşturması açısından alıntılanan mısralar konumuz özelinde kayda değerdir.

Âkif'in 1933'te *Safahat*'ın son ve yedinci kitabı olarak neşrettiği *Gölgeler*'de de yürüme şiirlerde kendini gösterir. Gölgelerin ikinci şiiri olan “Şark”, Doğu dünyasının bir nevi tükenmişliğini anlatır. Âkif, Doğu diyarlarını gezerken; “geçerken, ağladım geçtim; dururken, ağladım durdum;” (s. 790) ifadeleri ile duymuş olduğu hüznü dile getirir. Mısralara baktığımızda hareketin yine yürümeye isnat edildiği görülür. Şiirin başında ise Âkif'e bir soru sorulur: ““Ne gördün, Şark'ı çok gezdin?”

diyorlar” (s. 790). Şiir, yine gez- fiilinin dinamiği ile başlar ve Âkif, Doğu diyarlarının perişanlığını anlatmaya başlar. Âkif şiirini yine geçmişte yaptığı gezintiler üzerinden ördüğü görülmektedir.

Gölgeler kitabının bir diğer şiiri olan ve Âkif'in çok sevdiği, çok okuduğu, okurken heyecana geldiği (İz, 1975: s. 168) şiir olan “Bülbül” de bir yürüme ameliyesiyle başlar.

Bütün dünyâya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;
Nihâyet, bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
Şehirden kaçmak isterken sular zâten kararmıştı,
Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdiyi sarmıştı. (s. 822).

Âkif “Bülbül” şiirine başlarken görüldüğü üzere bir yürüme şiire dâhil eder. Yürüme bir girizgâh olarak şiirde yer alır. Yunan ordusunun Bursa'yı işgal ettiği haberlerinin üzüntüsüyle yazılan Bülbül şiirinin yürüme de bulunduran giriş kısmı Âkif'in ruh halini de yansıtır. Bu bölümdeki hâkim renk siyahtır ki ümitsiz kalan Âkif'in bütün dünyasını bize gösterir. Şiirin devam eden mısralarında sular ve vadi karanlıktır ve ses, yolcu hatta bu sessizliği sonlandıracak bir esinti bile yoktur. Âkif bütün bir dünyaya küskün ve ümitsiz bir şekilde herkesten kaçmak ister bir halde yürür ve böylelikle şiirinin temelini atmış olur.

Gölgeler kitabının diğer bir şiiri olan “Sait Paşa İmamı”nda da yürüme ameliyesi görülür. Mevlit okumak için Sait Paşa konağına davet edilen sesi gür imam geç kalınca konakta bekleyiş uzar ve bekleyiş uzadıkça davetliler sıkılır. Daha fazla geç kalınmasın diye konaktaki diğer bir hoca mevlidi okumaya başlar. Konağa davet edilen hoca ise konağa gitmek için yola çıktığında, kızı ölmüş yaşlıca bir kadın ona yaklaşır ve “bu gecenin vefat etmiş kızının kırkinci gecesi olduğunu ve kızına Allah rızası için mevlit okumasını” hocadan ister. Hoca da konağa davetli olduğu halde, bu talebi kabul eder. Bu olayda hocanın konağı geç de olsa gelmesi ve Valide Sultan'a konuyu açması esnasında yürüme şiire dâhil olur.

Aktarır sâhile mevlidciyi bir köhne kayak.
Koşarak, doğruca mabeyne alır karşı çıkan;
“Nerde kaldın, hoca? Der, Valide Sultan o zaman,
Sen de kalleşlik edersen, bize eyvahlar ola!”
- Henüz akşamdı ki, gelsem diye, düştüm de yola,
Yürüdüm haylice... Derken – Hele sen kismete bak!-
Öteden karşıma bir yaşlıca hâton çıkararak,
Azıcık dursana, oğlum!” dedi. Durdum, nâçar. (s. 892).

Âkif, hocanın Valide Sultan'a niçin gelemediği cevabından önce yürüme şiirine dâhil eder. Diğer bir deyişle, cevaba bir girizgâh mahiyetiyle yürüme eylemini kullanır.

2. Konu Geçiş İşleviyle Kullanılan Yürüme Eylemi:

Bilindiği üzere *Safahat*; Mehmet Âkif'in hem 1911'de basılan ilk şiir kitabının adı hem de kendisinin vefatından sonra damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından 1943'te yedi kitap halinde

yayınlanan şiir külliyyatının genel ismidir⁶. Yedi kitaptan oluşan şiir külliyyatının en hacimli ve birinci kitabının adı olan *Safahat*, yüz manasına gelen safha kelimesinin çoğuludur. Âkif böyle bir tesmiye ile hayatın farklı yüzlerini göstermek istiyordu (Okay, 1989, s. 40). Âkif'in bu canlı hayatı şiirinde şimdiki zaman içinden göstermesinde yürümenin de kayda değer bir işlevi vardır. Mesela birinci kitap *Safahat*'ın ikinci şiiri olan "Fatih Camii" şiiri, zikredilen caminin tasviriyle başlar ve Âkif'in sabah namazına gitmesiyle devam eder.

Ezarı beklemez oldum; açılmadan âfâk,
Zalâmı sineye çekmiş yatan sokaklardan
Kemal-i vecd içinde geçtim. Önümde bir meydan
Göründü; Fatih'e gelmişim anladım, azıcık
Gidince, ma'bede baktım ki bekliyor uyanık!
Sokuldum artık onun sîne-i münevverine,
Oturdum öndeki maksûreciklerin birine. (Ersoy, 2014, s. s. 30).⁷

Âkif zikredilen mısralarda görüldüğü üzere yürüme ameliyesini şiire dâhil etmiştir. Fatih Camii'nin dış yapısının tasvirinden sonra şiire yukarıda gösterdiğimiz yürüme eyleminin dâhil olmasıyla birlikte tasvirler artık uhrevi bir havayla caminin iç kısmına yönelir. Yani yürüme şiir içinde bir mevzu değiştirme işleviyle kullanılır.

Fatih Kürsüsünde adlı eser *Safahat*'ın dördüncü kitabı olarak 1914'te yayımlanmıştır. Uzun bir manzume olan şiir, "İki Arkadaş Fatih Yolunda" ve "Vaiz Kürsüde" başlıklarıyla ikiye ayrılmıştır. *Fatih Kürsüsünde* şiiri iki arkadaşın Fatih'e doğru yürürken yaptıkları konuşmalarla başlar. İki arkadaş çevrelerinde gördüklerinden hareketle dinî, siyasî, toplumsal, tarihî meselelere girerek yürümeye devam ederler. Şiirin ilerleyen sayfalarında arkadaşlardan birinin geleneksel düşünceleriyle aynı düşünceyi paylaşmadığı görülmektedir. Şiir başlangıcı itibariyle yürüme ameliyesini hemen hissettirir. Diyaloglarla örülen şiire yürüyüşle ritim sağlanır.

-Vapur yanaştı mı?
-Çoktan!
- Demek ki Köprü'deyiz...
- Aman, şu yolcular insin!..
- Fakat bilir misiniz?

Yadırgıyor, hani, insan o eski tekneleri! (s. 402).

Bu diyalogla başlayan şiir memleketin bir şey üretmediği sohbetleriyle devam eder. Yürüyüşün hissettirildiği mısraları Âkif daha da belirgin kılar.

- Ağırca davranıyorsun... Biraz çabuk yürüsek...
- Vakit kazanmak için isterim yavaş gitmek.
- O halde kuş gibi sekmek değil midir lâzım?
Ayıp değil ya, bu sözden ne çıktı anlamadım.
- Bu i'tirâzı niçin salladın muhâkemesiz?
Vakit geçirmeyi bizler kazanma addederiz!
- Demek ki şimdi işin yok...
- Hayır birazdan var.
- Ne iştir anlayabilsek... Mühim midir o kadar?
- Gidip de öğleyi Fatih'te kılmak istiyorum;
Gelir misin? Hadi! (s. 404).

⁶ Safahat'ın külliyyat olarak basılması hakkında geniş bilgi için " M. Ertuğrul Düzdağ (2014 - 5. Baskı), *Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar I*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, s. 15-16." künyeli kitabın gösterilen sayfalarına bakılabilir.

⁷ Bundan sonra Safahat'tan yapılacak alıntılar için sadece sayfa numaraları kullanılacaktır. Alıntılar yaptığımız eser ise "Ersoy, Mehmet Âkif (2014), *Safahat*, Haz: Huyugüzel Ö. Faruk, Gökçek Fazıl, Bağcı Rıza, İstanbul: Dergâh Yayınları." künyeli Safahat'tır.

Görüldüğü üzere yürüme sadece hissettirilmez şiirin içine de girer artık. Yürüme ile şiire bir ritim de sağlanır. “Ağırca davranıyorsun... Biraz çabucak yürüsek...” “gidip de öğleyi Fatih'te kılmak istiyorum; Gelir misin? Hadi!” mısralarında şiirdeki ses de hızlanır.

Şiirde yürüyüş devam eder, diyaloglar çoğalır. Medreseye, sarığa muhalefet eden arkadaşla bu sembollerin ihtiva ettiği düşüncenin geçmişte çok büyük başarılar sağladığını anlatan arkadaş Fatih Cami'ne yürürler.

- Aman, şu düz yolu tutsak da tepmesek yokuşu...
- Uzak yakın deme artık; iniş, yokuş sorma!
- Tıpış tıpış gidelim, haydi gir şu sağ koluma. (s. 406).

Şiirin bu bölümünden sonra Fatih Camii'nin mimarisini öven arkadaşla, caminin etrafındaki evlerin perişanlığını gösteren arkadaşın diyalogları devam eder. Konu mimariden lisana geçmiştir. Lisandan açılan bahsi nihayete erdirmek için Âkif zaten muhabbet ederken gerçekleştirdikleri yürümeyi şiirine tekrardan dâhil eder. “Yefâhü” sigasının çekimi sırasında kelimenin içinde illetli harf bulunmasından dolayı alışılmışın dışında kalıplara değişik şekillere girdiğini söyleyen arkadaşına diğer arkadaş: “Fakat ‘yehâfü’nün i’lâli amma güçmüş ha!” diye cevap verir. Âkif ise “– Bu ihtisârı onun, çok sürerdi, yoksa, daha! / Fenâ mı? Bak, lâfa daldık da duymadık yokuşu.” mısralarıyla diyalogu devam ettirir. Arkadaşı da “-Hakikat öyle! Epey yol kazanmışız... Şu ne, şu?” (s. 414) mısrayla Âkif'i teyit eder. Mısralardan anlaşılacağı üzere yürüme bilfiil şiire dâhil olur.

Şiir bu diyalogdan sonra Süleymaniye Cami'ne geçer. Konu, ataların zamanında çok çalışıp tıpta, mimaride zamanında çok ileride olduklarına, onların evlatları olarak bu ilmî zinciri sürdüremediklerine gelir. Bu konuya da son buldurmak için Âkif, yine yürüme eylemini devreye sokar.

- Vefâ'ya çıksa gerektir bu eğri büğrü sokak...
- Evet, Vefâ'ya iner.
- Galibâ epeyce uzak...

Değil mi?

- Hiç de değil... Sen yoruldun anlaşılan!
- Unutmuşum, hani, yoktur da geldiğim çoktan.
- Sapınca, doğru Vefâ meydanındayız şimdi.
- Biraz tanır gibi oldum... Ya az mı geçtimdi! (s. 418).

İki arkadaşın konuşması kahvehanelere gelmiştir. Sonrasında ise “mektepe-medrese” ikilemine gelir. Arkadaşlar yürümeye devam eder. Konular değişir. Konu Osmanlı'nın hem fenni hem sanatkârane şekilde yaptığı su kemerlerine gelir. Âkif arkadaşıyla yürürken denk geldikleri mimarilere, medreselere, kahvehaneye, topluma aydın nazarlar ile bakar. Âkif Süleymaniye'nin, bazı medreselerin, su kemerlerinin zamanında ne mühim mesuliyetler deruhte ettiğini hem okura hem arkadaşına anlatır. Böylelikle yürüme, hem konu değiştirme hem de aydın bir nazarla topluma ve eski mimari yapıları gözlem işleviyle şiirde kullanılır. Şiirin bu bölümü, yine yürüme şiire dâhil edilerek nihayete erer.

- Şu karşımızda duran kubbe gâlibâ türbe...
- Ayol! Namaz geçiyor... Amma dalmışız lâfa be!
- Bırak da türbeyi sen şimdicek biraz çabuk ol!
- Canım neden koşalım? Var ya vaktimiz bol bol...
- Yetişmemiş bile olsak, kazâsı mümkündür!
- Hayır yetişmeli, mâdem edâsı mümkündür! (s. 424).

Fatih Kürsüsünde şiirinin “Vaiz Kürsüde” bölümünde ise kürsüye çıkan vaiz, tabiatla hatta kâinatta her bir varlığın mühim özelliğinin çalışmak olduğuna dair hayvanattan, nebatattan, şümustan, asumandan, nücumdan, ummandan, zerreden misaller getirir. Vaiz bu örneklerle konuşmasına devam edip farklı öneklere geçerken bir nakarat gibi “Bekâyı hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir / Çalış çalış ki bekâ sa'y olursa hak edilir” mısralarını tekrar eder.

Uzun bir manzume olan *Fatih Kürsüsünde* “İki Arkadaş Fatih Yolunda” kısmında zaten Âkif ve arkadaşı mütemadiyen yürür. Şiirin “Vaiz Kürsüde” kısmında ise Âkif, vaizin ağzından kendi görüşlerini sunar. Âkif meselelerin çözümü için sürekli çalışmak gerektiğini mesellerle anlatır. Bu mesellerde yürü- fiili ve yürü- fiilini çağrıştıran diğer fiiller “gayret etmek” anlamında kullanılır. Âkif *Fatih Kürsüsünde* şiirinde konuyu değiştireceği zaman yürüme ameliyesinin kendisini şiirine alır ve şiir iki arkadaşının yürüyerek konuşmasıyla devam eder. Genel itibariyle mekân değişirken şiirdeki konu da değişir.

Birinci Kitap *Safahat*'ta dikkati çeken temalardan biri de ölümdür. “Hasta” şiirinde talebe, “Küfe” şiirinde ise Hasan çocuğun babası ölmüştür. “Hasır” şiirinde garip ve kimsesiz olan ihtiyar kadının hasıra sarılarak mezarlığa götürülmesi esnasında ölüm temasının yanında az da olsa kabristan tasviri vardır. “Meyhane” şiirinde meyhanenin benzetildiği yerlerden biri de mezarlıktır. “Geçinme Belası” şiirinde de temlerden biri ömrün sonudur. Âkif'in ölümü şiirinde bu kadar çok kullanmasında, şahsî hayatında mezarlığın önemli bir yeri olmasından kaynaklanmaktadır. Âkif “Mezarlık” şiirinde ara ara dünyadan sıkılınca ölümler mahallesine yani mezarlığa gittiğini ifade eder:

Sıkınca ruhumu ba'zen metâlibiyle hayât,
Olur yegâne mesîrem mahalle-i emvât.
Muhît-i velvele-dârında zindegânînin,
Ferâğ-ı dâimi yoktur hayât-ı sâninin.
Ne levs-i hırs u mezellet zemîn-i pâkinde,
Ne hây u hûy-ı mâişet harîm-i hâkinde,
Bu kâinât-ı huzûrun fezâ-yı sâmitini
Görünce, ömr-i perîşânımın merâretini,
Velew bir ân için olsun atıp hayâlimden,
Uzaklaşır giderim mâsivâyâ artık ben. (s. 88).

Âkif yukarıdaki mısralarda hayatın istekleri ruhunu sıktığında tek gezinti yerinin kabristan olduğunu dile getirir. Çünkü diriler dünyasının gürültüsü içinde olan geçim kaygısı, hırs ve alçaklık kirleri, ikinci dünyanın bu kapısında artık yok olur. Bu yüzden mezarlık Âkif'e “ferâğ-ı dâimi”, yani devamlı huzur veren bir mesire yeridir. Fakat şiirin bu kısmından sonra Âkif bir nevi gelenekselleşen yürüme eylemini şiirine doğrudan dâhil eder.

Geçen sabâh idi Eyyûb'a doğru çıkmıştım.
Aşıp da sûrunu şehrin atınca birkaç adım,
Ufuk değişti, önümden çekildi eski cihan;
Göründü karşıda fûshat-serâ-yı kabristân.
Fakat o bir koca deryâ-yı sermediyyet idi,
Ki her haziyye-i sengîni mevc-i münce midî!
Kenarda durmayarak girdim en derin yerine,
Oturdum arkamı verdim de taşların birine. (s. 90).

Yukarıdaki mısraların devamında da mezarlık tasvirleri devam eder. “Mezarlık” şiirinin birinci kısmı yedi beşlikten oluşur. Âkif burada hikemî bir telakki ile mezarlığın ıssızlığını, ürkütücülüğünü soyut benzetmeler ile dinî ve millî hissiyatları da aksettirerek oldukça hafifletir. Şiirin ikinci kısmı ise birbirine muttasıl mısralarla oluşur ve burada tasvirler mezarlığın dışına yöneliktir ve Âkif bu tasvirlerden evvel yine bir yürümeyle şiirine başlar, mezarlığa nasıl geldiğini anlatır. O yürüme ameliyesini bir anlatım tekniği olarak kullanır ve geliştirmeye devam eder.

Âkif, ses değeri yüksek olduğu “Hasbihâl” şiirinde de bir yürüme bahsi açar. Âkif bu şiirde kalbine düşen şiir ilhamlarının kendisini ötelere taşıdığından bahsederek şairlerle, kendisinin ifadesiyle irfan bülbülleriyle, bir nevi hasbihal eder. Âkif sözü ettiği şairlere övgüde bulunur. Şairlere ilhamlar veren sabah ve gece vakitlerini de şiirine dâhil eder. Âkif söz konusu şiirinde konuyu kendisine getirdiğinde yürüme yaptığını da söyler.

Ey leyl, vakârının misâli,
Yâhud bana karşı infiâli!

Vaktâ ki eder revâk-ı deycûr
 Altında yatan cihânı mahmûr,
 Etrafta kalmayınca bir fert,
 Hem-râhım olur hayâl-i şeb-gerd,
 Kalkar, gezerim garîb ü tenhâ;
 Bir yer bulurum sükûnet-ârâ
 Fevkimde semâ-yı encüm-âlûd;
 Pîşimde ridâ-yı leyl-i memdûd;
 Yâdımda neşâid-i kemâlin;
 Karşımda hayâl-i yâl ü bâlin;
 Âzâde kuyûd-ı mâsivâdan,
 Bî-gâile havftan, recâdan;
 Bir bezm-i fütûh açar ki vicdân:
 Lebrîz-i safâ-yı aşk olur cân. (s. 106).

Mısralarda görüldüğü üzere Âkif; gece dünyayı uykuya düşürüp etrafta kimseyi bırakmayınca, garip ve yalnız gezer ve sonra, sessiz ve ıssız bir yer bulur. Burada Âkif, yıldızlarla donanmış gökyüzüne bakarak gecenin uzanıp giden örtüsü içinde, hikmetli şiirleri aklına getirerek dünyanın gailinden kurtulur. Şiir güzel tasvirlerle devam eder. Âkif hayallerinin yoldaş olmasıyla garip ve sessiz gezerken geceyi resmederek bir başına kalışını anlatır. Âkif'in günlük hayatta yürümeyi çok sevdiğinden çoğu kez bahsettik. Zikrolunan şiirde de gözlemleneceği üzere onun için yürüme, şiirinde sadece yer alan bir anlatım tarzı değil aynı zamanda gerçek hayatında vicdanıyla konuşma zamanlarıdır. Yürüme Âkif'in hayatında bir dost gibidir. Bu dost şiirde de yoğun olarak kendini hissettirir.

*Birinci Kitap Safahat'*ın bir diğer şiiri olan "Kör Neyzen" de de bir yürüme vardır. Ney üfleyen âmâ bir dilenciği tasvir eden mısralarla oluşan şiir, Âkif'in toplumcu muhtevalı şiirlerindedir. Şiirin kaleme alındığı dönemlerde Batı'da realizmin etkisi düşünülürse, önceden dile getirdiğimiz gibi Âkif'in, bu sanat anlayışını genel bir sanat görüşü hâline getirdiği akla getirir. "Kör Neyzen" şiirinde söz konusu Neyzen'in genel hali anlatıldıktan sonra, Akif yürüyüşe çıkar. Âkif, Neyzen'e rast gelmesiyle onu doğrudan müşahede eder. Şiirin bu kısmında yürüme konu değiştirici bir işlevle yer almaz ama Neyzen'e rastlamakla beraber onun durumu okura daha yalın bir şekilde aksettirilir.

Geçende çarşı içinden çıkınca baktım ki:
 Çamurlu taşlara yaslanmış inliyor sâil.
 Hasırdı şiltesi altında hem de pek eski,
 Şadırvan olmasa üstünde yoktu bir hâil.
 Duyulmuyordu uzaktan neyin de şimdi sesi,
 Yakından ancak işittim o vâpesin nefesi! (s. 148).

Âkif yürüme esnasında münevver bir nazarla etrafına bakıp gözlemler yapar. Bu gözlemleri şiirine de olduğu gibi alır. Âkif'in, *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilü'r-Reşad* dergilerinde şiirlerinin yayımlanmasının yanı sıra ara sıra yazı yazdığı da düşünüldüğünde bu toplumu gözlemleyen tutumu daha bir tutarlılık kazanır. Yürüme, Âkif'in hem gözlemlerini yapması hem de şiirini oluşturan ana yapı olması hasebiyle kendisi için hem gündelik yaşam tarzı hem de poetik oluşum açısından önemli bir yapı taşıdır.

Sultan II. Abdülhamit'i çok sert ifadelerle eleştirdiği şiir olan "İstibdad" da yine yürüme ameliyesi okurun karşısına çıkar. Âkif "Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd / Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yâd!" mısralarıyla sultanın devrini eleştirdikten sonra, darbeden bir gün önce şahit olduğu bir olayı şiirine taşır. II. Abdülhamit'in kollukları bir adam derdest etmeye çalışırken adamın eşinin feryatlarına, eşini kolluklara vermemek için söylediği sözlere, bu esnada evlerin birinde Kur'an okuyan sesin kesildiğine, kadının büyük oğlunun askerde öldüğüne, küçük oğlunun Yemen'e sürüldüğüne, elinde bir eşinin kaldığını onu da gözyaşları içinde götürmemelerini feryat ve figan ile yakınıp yakarmasına, toplumun da kendisi gibi sessiz

kaldığına şahit olan Âkif; aslında böyle bir tabloyla Sultan'ın kendi sonunu kendisi hazırladı gibi bir bakışı okurlara iletmek ister. Âkif zikrolunan bu olaya şahit olmadan evvel nüktedan bir üslupla yürüyüşe çıkışını şu mısralarla anlatır:

Sıcak, ziyâde sıcak bir geceydi; baktım ki:
Oturmak evde ölümden beter, dedim: Belki,
Çıkar dışarda gezersem biraz nefeslenirim;
Epey de yorgunum amma gelince dinlenirim.
Bizim müsamere meydanı Yayla tümseğidir;
Uzak çekerse de poyraz tutar, yazın iyidir.
Giyip ayağımı çıkarken sopam yetiştii hele...
Emîn olup gidemem, çünkü, vermesek el ele.
Odur cihanda benim, varsa yoksa, mutemedim;
Vakûr, hâtır mer'î, vefâlî, çok denedim. (s. 161).

Âkif yukarıda zikrettiğimiz hâdiseden evvel, hâdiseyi anlatabilmek, okura daha iyi hissettirebilmek için şiirin ikinci bölümünde yürüme eylemini şiirine dâhil eder. Âkif, münevver bir nazarla yapmış olduğu gözlemlerinde tabii bir akış olan yürümeyi çok sık kullanır. Bu yürüme esnasında karşılaştıkları toplumsal olayları, her türlü nesneye dair gözlemlerini genelde ahvâl-i pürmelâlimiz tavrıyla şiirine aksettirir. Bu bağlamda bu şiirde yürüme; insanları, olayları, toplumu, bireyleri, hatta tarihi vak'aları dahi gözlem yapmak gibi bir işlevle Âkif şiirine dâhil olur.

"Berlin Hatıraları" şiiri bir arkadaşın "kahveye çıksak mı?" sorusuyla başlar. Âkif arkadaşıyla yürürken "sokak, tren, kahve" ifadelerinin zihnindeki Doğu dünyasındaki akisleri ile meşguldür. Bu manzumede yürüme ameliyesi şiir ilerledikçe kendini daha da hissettirir. Şiirler yıldız işaretleri ile birbirine bağlı konular olarak kesitlere ayrılır. Şiirin ilk yıldız ayırımından sonraki mısralar yine yürümenin hatta yürüme bahsinin şiire dâhil olduğu yerlerdir.

- Biraz da kahveye çıksak... demiştiniz, nerde?
- Dolaştırıp sizi bir parça, gâlibâ yordum.
Uzak değil ma'amâfih...
- Yorulmadım, sordum.
- Şu dört yol ağzını tuttuk mu, korkmayın...
- A'lâl!
- Gözüktü işte!
- Aman nerde? Görmedim hâlâ...
- Görürsünüz, hele bir parça yaklaşın yanına...
- Bu kahve... Öyle mi? Yâhu! Nedir bu? Vay canına!
Bizim Düyûn-i Umûmiyye'den de heybetli! (s. 570).

Görüldüğü üzere şiirin ikinci bölümü de yürüme ile başlar. Âkif yürüme bahsini açarak arkadaşıyla konuştukları konunun değişmesini sağlar. Kahvehanenin binasının Düyûn-u Umumiye binasından daha heybetli olduğunu söyleyip Batı devletlerinden alınan borcu eleştirir. Bu konuşmalar arasında yürüme eylemi şiirin içindedir: "- Tenezzüh etmeye çıktık, unutma... - Doğru, evet!" (s. 570).

Şiirin bu mısraından sonra Âkif, kahvenin iç kısmını tasvire başlar. Yani "yürüme" konuşmasının geçtiği yer, şiirde yine konu değiştirmek işleviyle kullanılmıştır. Âkif şiir boyunca Doğu Batı mukayesesine devam eder. Doğu dünyasının parlıtlı geçmiş günlerinden çok uzakta, yanlış telakkiler üzerinde olduğunu, atıl, perişan, mağlup hallerini, ayrıca yeni okuryazar takımının da dini bir kenara bırakıp fuhşu ve fıska u fücürü telkin eden eserler verdiğini şiirinde anlatır. Şiir yazılırken Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı içindedir. Âkif bu şartlar içinde şiirini vatan ve İslam için savaşan askerlere yöneltir ve Allah için savaşılırsa bu cephenin yıkılmayacağını dile getirir. Savaşçıları gayrete getirecek mısralar dilinden dökülür:

Yakında kurtulacaktır bu cephe...

- Kurtulacak?..

Demek yıkılmayacak kible-gâh-ı âmâlim...
Demek ki ölmüyoruz.

Haydi arkadaş gidelim! (s. 602).

*Safahat'*ın beşinci kitabı olan *Hatıralar'*ın son şiiri "Necip Çöllerinden Medine"ye' öğle vakti bir çöl tasviri ile başlar. Şiirin arka fonunda, çölde yürüyen bir kervanın sıcaklıktan şikâyeti ve çöl yolculuğunun yorgunluğu hissettirilir. Okura hissettirilen bu bitkin ve yorgun kafilenin yol alışı, adımları şiirin ilerleyen kısmında bariz bir şekilde kendini gösterir.

Yok mu, ey bağı yanık çöl! Ebedî pâyânın?
Nerdedir vâhası, yâ Rab, bu serâbistânın ?
Necd'in a'mâkına dalmış, iki aydan beridir,
Koca bir kâfile Mecnun gibi hâib, hâsir,
Koşuyor, merhamet et, bâdiyeden bâdiyeye,
Görürüm bir gün olur, "Hayme-i Leylâ"yı diye!
Ne devâm etmeye tâkat, ne karâr etmeye yer;
Bir ılık gölge, İlâhî... O da olmazsa eğer,
Kalmıyor sâhil-i maksûda vusûl imkânı.
Yeniden cûşa gelirken bir alev tûfânı,
Karşıdan "Kubbe-i Hadrâ" edivermez mi zuhûr?
O nasıl heykel-i dîdâr, o nasıl cebhe-i nûr! (s. 606).

"Ebedî pâyân (bitmez tükenmez yol), dal-, iki aydan beridir, koş-, vusûl ..." gibi ifadeler ve fiiller şiirde gerçek anlamlarıyla kullanılmışlardır. Şiirde Mecnun misali çölleri aşır sevgiliye ulaşmak isteyen bir yol alış hali vardır. Mısraların devamında Âkif'in Hz. Peygamber'in medfun olduğu şehre bir aşğın maşukuna kavuşması gibi girişi anlatılır. Âkif şiirin içinde yürümeye devam eder.

"Menâha"dan geçiyorduk, ikindi olmuştu.
Çıkınca karşıma Cânân'ımın yeşil yurdu,
Gözüm karardı, atıldım harîm-i câzibine;
Yarıp cemâ'ati, düştüm direklerin dibine.
Sonunda bir yere, lâkin gömünce varlığını,
Ridâ-yı haşyete hisseyledim sarıldığımı. (s. 608).

Yukarıdaki iktibasın son iki mısrai hariç diğer mısraların fiillerine baktığımızda şiirdeki hâkim dinamiğin yürüme olduğu görülür. Âkif yine şiirin bu bölümünde anlatsının konusunu değiştirir. Şiirdeki yolculuk menziline varmıştır ve Âkif, İslam'a tabi olan diğer kavimlerin fertlerini birbirlerine muhabbet duyar şekilde hep bir safta olduğuna dair düşüncesini mısralara aktarır. Yürüme ameliyesi şiirin bu kısmında da konu değiştirme işleviyle kullanılır.

Âkif şiirinin belirgin özelliklerinden biri yaşadığı hayatı şiirine yansıtmasıdır. Bundan dolayı hayatın hareketliliği de şiirde yerini alır. Âkif'in Mısır'da iken 1923'te yazdığı "Fir'avun ile Yüz Yüze" şiiri de onun firavunlar döneminden kalma bir kasaba olan Karnak'a yaptığı gezintiyi anlatır. Âkif yelkenle Nil nehrini geçer sonra da firavun mezarlarına yürüyerek gider. Şiir doğal olarak bu hareketliliği yansıtarak başlar:

Şu bağlı yelkeni çözsük de nehri atlayarak,
Biraz da karşıki vâdiye doğru yollansak.
Güneş çocuk: Yoracak hâli yok, sular durgun;
Gelin gecikmeyelim, tam zamânı yolculuğun.
Kürekler işlesin öyleyse, durmadan gideriz. (s. 830).

Âkif yolculuğa hazırlık yapan mısralarla örülen bir girişten sonra Nil nehrini ve Nil'in kenarında artık harabeleri seçilen Teb şehrini tasvir eder. Şiir bir yolculuk halini anlattığı için her daim hareketlidir. Âkif elli yaşında olsa da bir genç çevikliğindedir. Hoplar, zıplar, atlar ve tabii ki yürür:

Yanaştık öyle mi? A'lâ! Geniş bir kumsal;

Hemen basıp çikalım, açmasın kenardaki sal.
 Zemîn epey batıyor: Yolcu geçmemiş çokluk.
 Şu hurmalıkları tuttuk mu, oh, kurtulduk.
 Meğer hiç öyle değilmiş, ne inkisâr-ı hayâl:
 Aşınca vâhayı, bir kumdur etti istikbâl!
 Batar çıkar, gideriz, çâresiz, yorulsak da.
 Evet, belirmedi, yer yer, birer sevimli ada;
 Nedir ki arkası ümran, filan değil, heyhât,
 O, çöl dedikleri aylarca bitmeyen nakarât! (s. 832).

Yürümeyi içinde barındıran bu tasvirler şiir boyunca uzayıp gider. Sonra Firavun'un yüzyıllarca önce ölmüş bedeninin karşısında "ölümsüz kalmak adına bu uğraşa değer miydi?" manasına gelen mısralar sıralayıp asıl sonsuzluğun, ölümsüzlüğün Allah'tan istenmesi gerektiğini belirtir. Âkif bu şiir boyunca gezer. Şiir içinde konu değişimleri sırasında yine yürüme bahsi şiire dâhil olur: "Büküldü tuttuğumuz yol cenûba doğru biraz / Güneşse rüşdüne rağmen bütün bütün yaramaz." (s. 834).

Âkif bu mısralardan sonra da yürümeye devam eder. Bu çöl içerisinde Âkif, tasvirlerini sıralar bazen yürüdükleri yolu da tasvirlerine alır.

Yavaş yavaş iniyorken uzandı bir köprü...
 Önünde var ya delilin, tevekkül et de yürü!
 Geçer miyiz, geçeriz, haydi şimdi, bismillâh! (s. 836).

Âkif'in Mısır'dayken yazdığı bir manzume olan "Firavun ile Yüz Yüze" şiiri baştan sona bir yürüme hareketliliği ile yapılır ve bu bağlamda birçok örnek verilebilir. Yürüme ameliyesi, Âkif'in birçok manzumesinde olduğu gibi burada da bir taraftan münevver bir nazarla etrafı gözlemlene fırsatı verirken diğer taraftan manzumedeki farklı konulara geçiş işleviyle kullanılır.

Neyzen Tevfik'i temsil eden "Derviş Ahmet" şiiri Neyzen Tevfik'in binlerce tövbesinden sonra tekrardan alkole dönüşünü konu edinir. Şiirde Derviş Ahmet'in iç sesi de yansıtılır. Derviş Ahmet tövbesini bozduktan sonra meyhaneye doğru yürümeye başlar ve böylelikle yürüme şiire dâhil olur.

Ne harın şey ki 'zaman' hiç yürümez, hiç tınmaz!
 Derviş Ahmed, bu sefer, «ben yürürüm!» der mi sana!

...

Derviş Ahmed! Gidiyorsun ya, sakın sapma sola!
 İşte bak, dirseğe geldin, göreyim şimdi: Mola!

...

Lâkin aldırıyor Ahmed, cereyanlar müdhiş;
 Karnı irkilse, bacaklar gidecek, hem ne gidiş!
 "Ne o? Meyhâneye geldin mi?" Sakın girme, dayan!" (s. 880).

İktibas yapılan yerlerdeki noktalı yerler "Derviş Ahmed" in meyhaneye gitmemesi gerektiğini fısıldayan iç sesidir. Derviş Ahmed iç sesine rağmen meyhaneye yürür ve tövbesini bozar. Görüldüğü üzere şiir yine yürüme üzerinden kurgulanır.

3. *Safahat'ta Yürüme Eyleminin Mecazi Olarak Kullanımı:*

Âkif için kurtuluşun yollarından biri çalışmaktır. O dönemin siyasi olaylarını ve Âkif'in vatan, millet, din hususundaki tavrını ve hatta günlük yaşamda Âkif'in mütemadiyen çalıştığını düşündüğümüzde onun kurtulmak ve çalışmak arasındaki kurduğu bağ oldukça kuvvetlenir. Âkif'in zihin dünyasında ise çalışmak, harekete geçmek, gayret etmek sözcüklerinin mecazı bazı şiirlerde "yürü-" fiili ile sağlanmışır

Âkif "Durmamalım" şiirinde yürüme kelimesi üzerinden mecazlı bir anlatım yaparak Sa'di-i Şirazi'nin bir şiirinden hareketle yürümeyi 'çok çalışmamız gerektiği' bir anlamla şiirine taşır. "Durmamalım" şiiri şöyle başlar:

Sa'dî diyor ki: " Bir gece biz kârban ile

Âheste-seyr iken yolumuz düştü bir çöle
 Sür'atle tayy için o beyâbân-ı vahşeti,
 Hep yolcular fedâ ederek istirâhati,
 Gitmektelendi. Bir aralık meşye tâb,
 Hiç kalmamış ki düşmüşüm artık zebûn-ı hâb.
 Âvâre bir piyadeyi bekler mi kabile? (s. 60).

Şiir her ne kadar Sadi'nin bir şiirinin tercümesi ile başlasa da görüldüğü üzere "Durmayalım" şiiri de bir yürüme ile başlar. Fakat Âkif'in böyle bir girizgâh yapmaktaki asıl amacı hem fert hem millet olarak hedeflerin gerçekleşmesi için sürekli çalışma ve gayret etmesi gerektiğini söylemektir. Âkif böyle bir mecazî kullanımda da yürümeyi kullanır:

Vak'a hiçbir şey değildir; haklısın, lâkin düşün.
 Başka bir düstûr-i hikmet var mı, insâf et, bugün?
 Varmak istersen –diyor Sa'di- eğer bir maksada,
 Tuttuğun yollar tükenmekten muarrâ olsa da;
 Şeddi rahl et, durmayıp git, yolda kalmaktan sakın! (s. 60).

"Durmayalım" şiirinin sonunda Âkif'in şiirdeki tonu sertleşir: "Ey, bütün dünya ve mâ fihâ ayaktaiken, yatan!!Leş misin, davranmıyorsun? Bâri Allah'tan utan." (s. 64). "Durmayalım" şiirinde her ne kadar "yürü-" fiilinin çalışmak anlamında mecazî bir kullanımı olsa da şiirin başında yine bir yürüme olduğunu tekrar edelim ve yine bu yürümenin girizgâh olarak kullanıldığını da belirtelim.

Birinci kitap *Safahat*'ın bir diğer şiiri olan "Azim"; Âkif'in kendisinden etkilendiği Sa'di Şirazi'nin bir şiirinin tercümesidir. Şiir iki kısma ayrılır: Bir, Sa'di'nin şiirinin bir bölümünün tercümesi. İki, Âkif'in Sa'di'nin bu mesel yüklü şiirinden ne anlamamız gerektiğine dair ifadeleri. Şiirde bir babanın çölde kaybettiği çocuğunu bulmak için durmadan dolaştığına, gayret ettiğine dair bir mesel vardır. Nihayet baba çocuğunu bulur. Âkif bu meselden "bir insan eğer hedefine varmak isterse, baştan beri azmini sağlam tutmalı ve ümitsizliğe düşmeden büyük bir gayretle çalışmalıdır" fikrini çıkarır ve şiirini bu düşünce etrafında kurar. Tabii bu fikir etrafında kurulan şiirde hareket ve yürüme ön plandadır.

Vaktiyle beş on kâfile sahrâya düzüldük
 Gündüz yürüdük hep, gece bir menzile geldik.
 Çok geçmedi, baktım, bir adam hâsir ü hâib
 Koşmakta... Meğer eylemiş evlâdını gâib.
 Bîçâre gidip haymelerin hepsine sormuş;
 Bir taş bile görmüşse, hemen oğluna yormuş.
 Âvâre peder, nerde bulursun onu, derken...
 Gördüm ki ciğer paresini tutmuş elinden,
 Lebriz-i meserret geliyor bizlere doğru,
 Taşmış da gözünden akıyor şimdi süruru! (s. 128).

"Azim" şiirinde doğal olarak bir yürümeyle doğar. Çocuğunu kaybetmiş baba doğal olarak harekete geçecektir. Fakat Âkif'in diğer şiirlerinde olduğu gibi yürümeyi bir giriş mahiyetinde hemen şiirinin başına alması, yürümenin bir anlatı tekniği olarak onun şiirinde kullanıldığını gösterir. Âkif ayrıca bu şiirde "yürümek, harekete geçmek" gibi ifadeleri bir hedefe varmak amacıyla gerçekleştirilecek olan "gayret etme, çabalama" manalarıyla anlamlandırır. Onun şiirinde yürüme hem gerçek hem mecaz anlamlarıyla yer alır.

Birinci kitap *Safahat*'ın kısa şiirlerinden olan "Yemişçi İhtiyar" da Âkif, ihtiyar bir insanın maişetini sağlamak için omuzlarında taşıdığı seyyar ile zahmetle geçen yıllarından bahseder.

Sinîn-i ömr-i şedâid-güzîni olmalıdır,
 Cebîn-i pâkine pîrin bu çîn-i ye'si veren.
 Elinde tartısı, düşünde mülk-i seyyârî;
 Yürür... Önünde mezar, arkasında bin şîven! (s. 276).

Âkif, günlük hayattaki sıradan insanları ve o insanların sorunlarını, yaşamlarını birinci kitap *Safahat*'ta şiirine konu edinir. "Yemişçi İhtiyar" şiiri de böyle bir tarzın tezahürüdür. Şiirde görüldüğü üzere Âkif; ihtiyarı elinde tartısı, omuzunda seyyar malı, önünde ömrün sonu olan mezar ve arkasında ise bin matemle tasvir eder. Âkif bu tasviri örerken "yürü-" fiilini de şiirine katar. Burada "yürü-" fiili hem gerçek anlamı ile kullanılmış hem de "ömrünü tamamlamak" anlamında bir mecaz olarak kullanılmıştır. Çünkü Türk edebiyatı geleneğinde ömrün bir yol, insanın da bu yolda bir yolcu, varılacak menzilinde ölüm geçidinden geçilerek öte dünya olduğu bir nevi mazmunlaşmıştır. Âkif şiire bazen yürümenin kendisini dâhil eder bazen de o fiile anlamlar yükleyerek mecaz şeklinde kullanıp şiirine dâhil eder.

SONUÇ

Mehmet Âkif'in yedi kitaptan oluşan ve hem birinci kitabın ismi hem de diğer altı kitabı hâvi isim olan *Safahat* kitabındaki şiirlerinde yürüme ameliyesini yoğun bir şekilde kullandığı tespit edilmiştir. *Safahat*'ın başından sonuna kadarki şiirlerin kahır ekseriyetinde ya yürüme ameliyesinin bilfiil kendisi veya bahsi ya da yürümenin mecazi kullanımları, Âkif'in şiir örerken sık başvurduğu yollardan biri olmuştur. Birinci kitap *Safahat*'ta bulunan 44 şiirin 18'inde ve yedinci kitap *Gölgeler*'deki 27 şiirin 10 tanesinde yürüme ameliyesi kullanılmıştır. Birinci kitap *Safahat*'ta yürüme eyleminin kullanıldığı 18 şiirden birinde (Durmayaalım) "yürü-" fiili mecazî, ikisinde (Azim ve Yemişçi İhtiyar) hem gerçek hem mecazî anlamlarıyla kullanılmıştır.

Âkif yürüme eylemini daha çok şiirlerine bir girizgâh işleviyle kullanır. Âkif'in uzun manzumelerinde bulunan farklı bölümlerin başlangıcında yine yürüme eyleminin kullandığı görülmüştür. Bununla birlikte Âkif, *Asım* şiirinde kapalı bir mekânda, şimdiki zaman içinde ve diyalog tekniği üzerinden şiirini örmesine rağmen konuşma esnasında şiir başlangıcında ve şiirin bölümlenen kısımlarının başında yine yürüme bahsinin açılması da kayda değerdir.

Tek parça uzun manzume olan *Süleymaniye Kürsüsünde*, iki başlıkla bölümlenen *Fatih Kürsüsünde* kitabında ve *Hatıralar* kitabının seyahat manzumeleri olan "El-Uksur", "Berlin Hatıraları", "Necid Çöllerinden Medineye"de ise yürümenin, konu değişiminde kavşak noktası olarak kullandığı belirgindir. Âkif uzun manzumelerinde farklı konulara değinir ve farklı konular arasındaki geçişi, yürüme bahsini şiire dâhil ederek yapar. Âkif, konudan konuya geçerken yürüme ameliyesini kullanır ve yürüme, konu geçişlerini sağlayan bilinçli bir işlevle şiirde yerini almaktadır. Böylelikle yürüme ikinci bir işlevle Âkif şiirinde kullanılır. Yürüme ameliyesinin üçüncü işlevi Âkif'in topluma, döneminin aktüel olaylarına, mimariye münevver bir nazarla bakmasına fırsat sağlamasıdır. Âkif yürürken tabiatı, insanları, sokakları, toplulukların haleti ruhiyesini, Batı'nın maddi plandaki gelişmişliğini, Doğu'nun köhnemişliğini gözlemlemektedir. Çoğu zaman büyük bir hüznle gördüğü manzaraları şiirine alır. O hisli bir yürekle hem gerçek hayatında hem de *Safahat*'ta mütemediyen yürür ve yürümeyi bir anlatım tekniği olarak şiirinde kullanır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Anar, Turgay (2019). *Âkif'in Şehirleri İstanbul Avrupa Yakası*. İstanbul: Pendik Belediyesi.
- Arıbal, Celal Davut (1949). *Şair Mehmed Âkif Bir Büyük Orta Pehlivanı*. İstanbul: Zafer Gazetesi, 28 Aralık 1949, s 4.
- Cevizci, Ahmet (1999). *Felsefe Sözlüğü*. (3. bs). İstanbul: Paradigma Yayınları
- Doğan, D. Mehmet (2006). *Camideki şair Mehmet Âkif* (3.bs). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2014). *Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar I* (5.bs). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Edib, Eşref (1960). *Mehmed Âkif Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları* (2. bs). İstanbul: Sebülreşad Neşriyatı.
- Ersoy, Mehmet Akif (2014). *Safahat*. (Haz: Ö. F. Huyugüzel vd.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gros, Frederic (2021). *Yürümenin Felsefesi* (18.bs). (Çev: A. Ulutaşlı). İstanbul: Kolektif Kitap.

- İz, Mahir (1975). *Yılların İzi*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Karakoç, Sezai (2015). *Mehmet Âkif* (15.bs). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kaya, Mahmut (2004). *Meşşâiyye*. TDV İslam Ansiklopedisi.
- Kaya, Mahmut (2020). *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri* (12.bs). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Kuntay, Mithat Cemal (2012). *Mehmet Âkif (hayatı-seciyesi-sanatı)* (9.bs). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Le Breton, David (2003), *Yürümeye Övgü*, (Çev: İsmail Yergüz.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mehmet Âkif'in Mektupları 1*, Hazırlayanlar: Turinay N., Soydan M. R., Karakılıç S. (2021), Ankara: TBMM Yayınları.
- Okay, Orhan. (1989). *Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztürkçü İbrahim (2021). *Dalgalı Bir Ömürde Dosdoğru Yürümek: Mehmet Âkif'in Yürüyüş Felsefesi*. 2. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Burdur: MAKÜ Yayınları.
- Sılay, Mehmet (2009). *Seyyah-ı Beyâban Mehmet Âkif (Mehmet Âkif'in seyahatleri)*. İstanbul: Erguvan Yayınevi.
- Şahiner Bulut, Raziye ve Özalp, Hasan. (2020). *Meşşâî Filozoflarda İnanç Kavramı*. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(1), 51-94.
- Thoureau, Henry David (2020). *Yürümek* (4. bs). (Çev: Selçuk Işık), İstanbul: Can Yayınları.

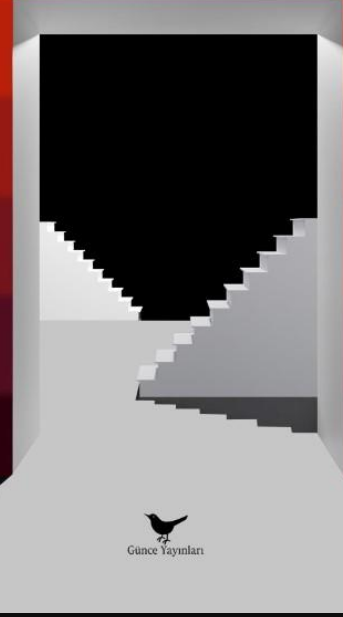
27 MAYIS DARBESİ'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

DR. FERHAT ÇETİNKAYA

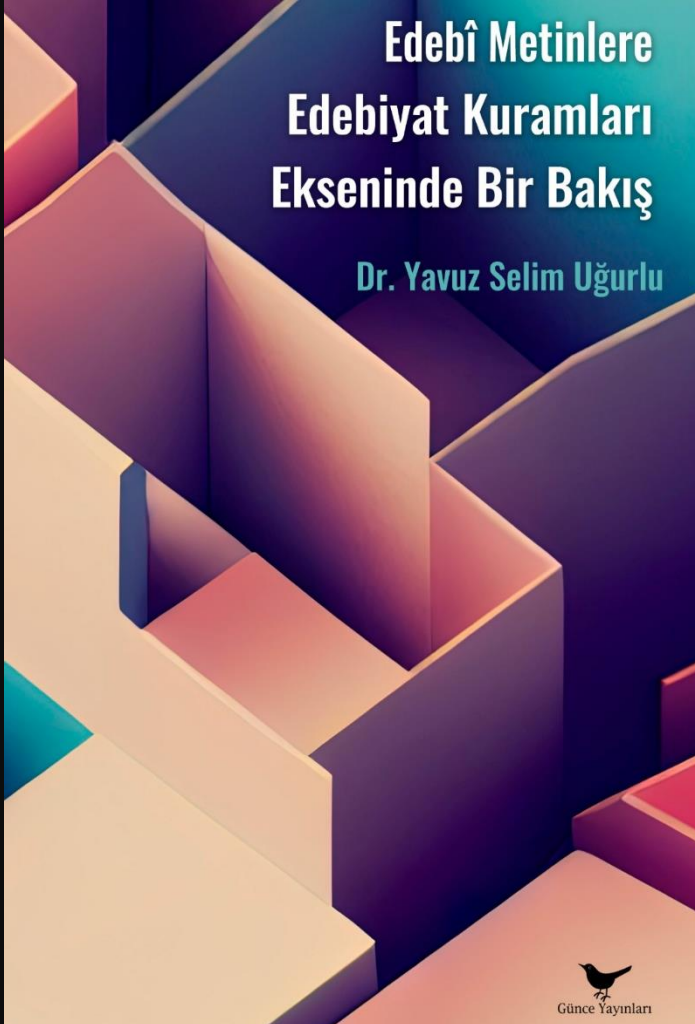
Türk Romanında Arzunun Görüngüleri

Ömriye Bayrak

Edebî Metinlere Edebiyat Kuramları Ekseninde Bir Bakış

Dr. Yavuz Selim Uğurlu

Ertuğrul Gazi Derhem

Türk Romanında Narsisizm

